

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття І (бакалаврського) рівня

на тему:

ВИСОЦЬКА ОТГ У СТРУКТУРІ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОНУ

Виконала: здобувач вищої освіти
IV курсу заочної форми навчання
спеціальності 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»
Карпович Юлія Вадимівна

Науковий керівник: доктор культурології,
професор кафедри культурології і музеєзнавства
Виткалов Сергій Володимирович

РІВНЕ – 2021 РІК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВИСОЦЬКОЇ ОТГ.....	12
1.1. Понятійно-категоріальний апарат проблеми «культурно- дозвіллева діяльність».....	12
1.2. Висоцька ОТГ – загальна характеристика культурного потенціалу.....	27
1.3. Особливості управління організаціями сфери культури Висоцької ОТГ.....	38
РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ВИСОЦЬКОЇ ОТГ).....	47
2.1. Специфіка організації масових заходів у Висоцькій ОТГ.....	47
2.2. Основні форми масових заходів закладів культури Висоцької ОТГ.....	52
2.3. Особливості функціонування масових заходів у закладах культури Висоцької ОТГ в структурі району.....	64
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах формування нового культурного простору України, її активної інтеграції до європейського та світового співтовариства, трансформування і модернізації усіх сфер сучасного життя з'являються особливі вимоги й до соціокультурної діяльності. Адже нові соціокультурні зміни підтверджують актуальність питання організації культурно-дозвілєвої діяльності населення, як її важливої складової.

Культура – це універсальне філософське поняття, в якому реалізуються матеріальні, духовні, художньо-творчі, духовно-матеріальні дії людини, які втілюють її ставлення до природи, суспільства і до самої себе. Культура репрезентує як «світ людини», так і, власне, «людську якість». У свою чергу, культура реалізується крізь призму різноманітних форм і способів діяльності особистості у різних сферах суспільного буття.

У межах культурно-дозвілєвої сфери інститут дозвілля в Україні формувався, як відомо, під впливом змін, пов'язаних з урбанізацією суспільства, коли вільний час стає самодостатньою цінністю і набуває масового поширення. У той же час розвиток дозвілля відзначався протиріччями, що полягали у невідповідності між концептуальними визначеннями його соціального призначення та реалізацією заданих вимог у конкретній соціальній практиці.

Дозвілля активно реагує на зміни в суспільстві як у соціальній системі і виступає певною характеристикою її життєздатності, відображенням потенціалу суспільного розвитку, а найбільш чутливим виявляється до політичних та економічних зрушень. Однак потреби життя вимагають розробки і впровадження нових наукових підходів до дослідження особливостей цього соціального явища, його змісту, принципів і специфіки функціонування і, відповідно, належного практичного реагування.

Актуальним стає також визначення ефективності нових дозвілєвих технологій та способів організації культурно-дозвілєвої діяльності

населення України в умовах децентралізації, яка виступає чи не єдиним шансом для України у відродженні соціальної активності, зміни ціннісних орієнтацій переважної більшості членів соціуму, розуміння того, що лише діяльність кожного має стати набуттям громади. Все це повною мірою стосується й інноваційних культурно-дозвіллевих систем об'єднаних територіальних громад, що виступають проявом децентралізації культурно-дозвіллевої діяльності.

Основне призначення даних культурно-дозвіллевих утворень та форм на рівні окремих ОТГ полягає у забезпеченні умов для активного культурного дозвілля населення, відтворення його фізичних і духовних сил, інтенсивного розвитку самодостатньої культурної діяльності та індивідуальних творчих здібностей.

Професійно організована культурно-дозвіллева діяльність населення ОТГ має бути спрямована на створення такого культурно-дозвіллевого середовища, де будуть забезпечені сприятливі умови соціалізації, засвоєння дорослим населенням нової системи суспільних цінностей та норм.

Тож недостатня вивченість проблеми соціокультурної діяльності сучасних закладів культури в умовах децентралізації, зокрема й більш локального рівня, зумовили вибір теми дослідження **«Висоцька об'єднана територіальна громада (ОТГ) в структурі культурної діяльності району»**.

Зазначена тема має різноаспектну **історіографічну та джерельну базу**.

Стосовно першої, – то це, переважно, праці радянських, зокрема й українських, науковців кінця ХХ століття, тобто часу найбільш активної розробки цієї проблематики, популярні розвідки яких друкувалися масовим тиражем і централізовано надсилалися до закладів культури.

Сьогодні вони хоча й становлять основний масив літератури, наявної у закладах культури (бібліотеках) районів регіону, однак не є актуальними, оскільки суспільно-культурна ситуація, як і зміна ціннісного ряду населення країни, суттєво еволюціонувала, а відтак – потребує нового інструментарію

та форм. І в цьому плані районна, а надто, сільська глибинка не має суттєвої як наукової, так і організаційно-методичної підтримки.

У той же час культурно-дозвілєва сфера й країни загалом також слабо теоретично та методично забезпечена [45], оскільки ці питання поступово усунулися з наукового дискурсу уже в новітню добу, що не дає змоги швидко змінити ситуацію на краще.

Окремі праці, до яких мають доступ сільські працівники культури, – це переважно дослідження київських (О.Семашко [28], Н.Цимбалюк) [20], [54], І.Петрова, О.Олійник [29], харківських (А.Воловик та В.Воловик) [7], [8], О.Кравченко, частково – В.Шейко; рівненських (С.Виткалов, В.Виткалов) [5] науковців, а також загально-відомі праці російських сучасних дослідників (М.Аріарського, Ю.Жаркова [18], И.Ерошенкова [17], Т.Киселевої і Ю.Красильникова) [21], Е.Клюско [23], чи представників інших культурних регіонів РФ [42], [44], [46], методичні аспекти праць яких можна використовувати й у сучасній соціокультурній практиці України, зважаючи на певну корекцію запропонованих методик.

Окремо у цьому зв'язку слід згадати дослідження київського науковця В.Кірсанова [22], в якому чи не найпереконливіше і ґрунтовніше розглянуто проблеми галузі у сучасному їх вимірі і окреслено можливі шляхи їх розв'язання.

Стосовно соціокультурної діяльності, то в нашому випадку до уваги взято низку загальнотеоретичних праць, зокрема – підручників чи окремих статей із спеціальної періодики [30], [31], [32], [47], в яких подано інформацію про цей напрям діяльності, окремі його структурні компоненти. І потрібно зазначити, що з цими працями можна ознайомитися фактично лише під час навчання в університеті, оскільки сільська бібліотека їх не має, тоді як в інтернеті вони відомі переважно за назвами.

Підвищення кваліфікації працівників галузі, тобто розширення їх фахової складової, також є достатньо проблематичним через брак коштів в ОТГ та не розумінням переважною більшістю керівників цих ОТГ,

призначених в основному за партійними списками, ролі закладів культури чи конкретного працівника галузі. Відтак це створює чимало проблем, серед яких найбільш актуальними є низький рівень кваліфікації кадрового корпусу галузі, а надто на районному та сільському рівні; відсутність чітких орієнтирів навіть на тих курсах підвищення кваліфікації, що функціонують в обласних центрах, яким має бути сучасний працівник культури, його культурний потенціал, професіональний ряд компетенцій і безлічі інших аналогічних питань. Складно чи фактично не вирішується кадрова проблема на сільському рівні через брак коштів у населення та незацікавленість керівництва ОТГ у фахівцях даної мережі. На це впливає й відсутність чіткої нормативно-правової бази, яка б забезпечувала належну охорону прав працівника, а також впливала б на його підвищення фахового рівня тощо [55]. Бракує й вмотивованих критеріїв, за якими стало б можливим фахово оцінити організаційно-культурну діяльність працюючих у галузі фахівців, стимулювати їх до нових культурних ініціатив. Утім, головною причиною у цьому процесі є інертність місцевого населення до усіх тих перетворень, які плануються в межах дії ОТГ.

Джерельна база дослідження представлена численними звітами, планами роботи, регіональними програмами [40] чи місцевими нормативними (розпорядчими) документами [41], [50], [51-52], як і нормативною базою культури в особі Закону України про культуру (2010 р.) та програмами культурно-дозвіллевих заходів [24], регіональними програмами підвищення кваліфікації працівників галузі та локальними їх семінарами, проведеними опитуваннями тощо. Сюди можна віднести й окремі, фактично, поодинокі повідомлення в мережі інтернет про соціокультурну сферу району [33], [43], або розвідки місцевих краєзнавців про смт. Висоцьк [57] тощо, які деталізують обраний напрям дослідження, а також *матеріали поточного архіву Центру культури і дозвілля Висоцької ОТГ*, де зібрано матеріали поточної діяльності Центру, зокрема й тематика проведених семінарів із підвищення кваліфікації працівників культури,

сценарії заходів, окремі фінансові звіти тощо. І в цьому плані вона (джерельна база) дає змогу дослідити обрану тему на більш якісному, тобто насиченому фактичною інформацією, матеріалі.

До цього ряду віднесено й інформацію з місцевої періодики [14], [15], [16], [35], в матеріалах якої є чимало конкретики, повідомлення про дозвіллеві заходи, регіональні постаті, реакцію на їх діяльність тощо, а також інформацію, отриману автором безпосередньо в процесі спілкування з клубними працівниками та керівниками художніх колективів [58].

Згадаємо, в контексті аналізу джерельної бази, й про окремі експрес-інформації, що друкуються центральними бібліотеками України [34], з яких можна взяти лише інформацію про напрями того, що відбувається в країні, а не про її зміст, хоча знання напряму розробки питання також важливе в даному випадку. Тож сучасний працівник соціокультурної сфери і галузі культури зокрема постійно знаходиться перед дилемою: де шукати нову інформацію, чи продовжувати орієнтуватися лише на запити місцевої громади і проводити роботу методом проб і помилок.

Хоча спиратися лише на місцевий ґрунт також не зовсім ефективно, оскільки він не дає можливості виявити перспективу розвитку обраного явища. Тож урахування наявної літератури, критична оцінка методичних матеріалів минулих років та сучасної джерельної бази і вже власного досвіду й має стати альтернативою ситуації, що склалася в галузі.

Об'єкт дослідження – культурно-дозвіллева діяльність закладів культури (на прикладі Висоцької ОТГ) Дубровицького району Рівненської області.

Предмет дослідження – заходи, форми культурної діяльності, що реалізуються в даній локації (на прикладі Висоцької сільської ради Дубровицького району Рівненщини).

Мета дослідження – виявити форми роботи закладів культури та їх потенціал (на прикладі діяльності Висоцької ОТГ) у структурі соціокультурної діяльності в даній локації.

З огляду на мету і предмет дослідження визначаємо його **завдання**:

- з'ясування сутності соціокультурної діяльності в умовах Висоцької ОТГ;
- виявлення, спираючись на наявну історіографічну та джерельну базу наукового пошуку, сутності та особливостей вживання поняття «дозвілля» та «культурно-дозвіллева діяльність»;
- оцінка сучасного стану збереження та відродження культурної спадщини у мережі закладів культури Висоцької ОТГ;
- з'ясування особливостей цільової спрямованості заходів у роботі закладів культури Висоцької ОТГ;
- аналіз масових заходів Висоцької ОТГ, проведених останнім часом;
- дослідження специфіки організації масових заходів закладами культури в контексті функціонування соціокультурної діяльності;
- аналіз провідних форм організації масових заходів на регіональному рівні (на прикладі Висоцької ОТГ).

Методи дослідження: методологія даної наукової розвідки ґрунтується на загальнонаукових методах дослідження, зокрема *аналітичний метод* використовувався в процесі розгляду історіографічної та джерельної бази наукового пошуку; *історичний* – у процесі здійснення дослідження в хронологічній послідовності з урахуванням історичного контексту розвитку подій; *контент-аналіз* – під час розгляду публіцистичної літератури та регіональної періодики, методи систематизації та узагальнення – для обробки зібраного матеріалу, його критичної оцінки та систематизації, формування загальних висновків стосовно проведеного дослідження. *Культурологічний* метод застосовувався в оцінці проведених заходів. А загалом використання цих методів дало змогу розкрити окреслену проблему.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- узагальненні регіональної практики організації соціокультурної діяльності, що організовується сьогодні в умовах новостворених об'єднаних територіальних громад;

- виявленні сутності культурно-дозвілєвої діяльності і її ефективності в умовах невеличких українських сіл;
- спробі обґрунтування важливості культурно-дозвілєвої діяльності в сучасних умовах та її ролі в системі соціокультурної діяльності району;
- з'ясуванні проблемного ряду в сучасній практиці подібних видів діяльності;
- характеристиці особливостей проведення масових заходів закладами культури Висоцької ОТГ.

Практичне значення одержаних результатів: зібраний, опрацьований і критично осмислений матеріал може використовуватися в системі підвищення кваліфікації працівників культури і освіти, управлінського складу різних рівнів, причетних до реалізації трансформаційних процесів у галузі культури. Він буде корисним і в системі загальноосвітніх шкіл та мережі позашкільної освіти, оскільки дає можливість з'ясувати необхідність концентрації спільних зусиль працівників управлінської ланки в умовах діяльності конкретної ОТГ. Цей матеріал можна використовувати і для системи вищої культурологічної освіти різних рівнів із дисциплін історико-культурологічного та соціокультурного спрямування, а також для системи підвищення кваліфікації працівників галузі, зокрема й для подальшого наукового пошуку.

Апробацію фрагментів проведеного дослідження здійснено у формі виступів на практичних заняттях із дисциплін професійно-орієнтованого блоку ОПП спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» І (бакалаврського) рівня, **численних семінарах**, проведених автором безпосередньо як керівника Центру культури і дозвілля Висоцької ОТГ Дубровицького району, а також **доповідей на наукових конференціях:**

1. **Карпович Ю.В.** Значення легенд в історіографії Висоцької ОТГ. *Європейський культурний простір і українські перспективи: Програма XV Міжнар. наук. – практ. конф.*, 14 – 15 лист., 2019 р. / укл.: Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Рівне : РДГУ, 2019. С. 32.

2. **Карпович Ю.В.** Висоцька ОТГ в структурі оціокультурної діяльності району. *Україна першого двадцятиліття XXI століття: культурно-мистецький вимір: Програма XVI Міжнар. наук. – практ. конф., 17-18 лист., 2020 р. / укл.: Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Рівне : РДГУ, 2020. С. 40 [44 с.].*

3. **Карпович Ю.В.** Висоцька об'єднана територіальна громада в структурі соціокультурної діяльності регіону. *Філософія подієвої культури: теорія та практика: Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 25-26 берез., 2021 р.: програма. Київ: КНУКіМ, 2021. С. 12 [21 с.].*

4. **Карпович Ю.В.** Соціокультурна діяльність як напрям культурної політики держави: *Звітна наукова конф., проф.-викл. складу, аспірантів, докторантів, магістрантів та студентів РДГУ. за 2020 р., м. Рівне, 13-14 трав., 2021 р.: програма. Рівне: РДГУ, 2021. С.*

Матеріали бакалаврської роботи **опубліковані:**

Карпович Ю.В. Соціокультурні аспекти діяльності Висоцької ОТГ. *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства. Вип. 20. Рівне: РДГУ, 2021. С.*

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел, який складає 58 найменувань, та додатків.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, виявлено об'єкт, предмет дослідження, визначено мету та завдання роботи, здійснено аналіз історіографічної та джерельної бази, виявлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, її структуру.

В **основній частині**, що складається з двох розділів, розкривається основний зміст роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади культурної інфраструктури Висоцької ОТГ»** досліджено понятійно-категоріальний та термінологічний апарат дослідження, зокрема уточнено поняття «культурно-дозвіллева діяльність»; охарактеризовано культурний потенціал Висоцької

ОТГ; розкрито особливості управління організаціями соціокультурної сфери культури Висоцької ОТГ.

У другому розділі «**Практика функціонування масових заходів на локальному рівні**» виявлено практику організації та пошуку нових форм масових заходів на локальному рівні, зокрема закладами культури Висоцької ОТГ. Аналізується їх зміст і проблемний ряд.

Висновки узагальнюють підсумки проведеного дослідження.

У **додатках** представлений наочний матеріал, який візуально збагачує зміст проведеного дослідження.

Подальше дослідження цієї теми передбачає вивчення форм соціокультурної діяльності закладів культури сіл Бродець, Вербівка, Городище, Золоте, Людинь, Партизанське, Рудня, Тумень, які входять до складу Висоцької сільської ради Дубровицького району Рівненської області, що стане можливим для реалізації у подальшому власному магістерському дослідженні.

Загальний обсяг бакалаврського дослідження становить 86 сторінок, з яких основного тексту 72 с.; список використаної літератури та джерел нараховує 58 назв. Додатки складають 8 аркушів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВИСОЦЬКОЇ ОТГ.

1.1 Понятійно-категоріальний апарат проблеми «культурно-дозвіллева діяльність».

У сучасній вітчизняній науці питання сутності, історії дозвілля, його становлення та основних етапів розвитку є дискусійним, оскільки майже не вивчається і не розробляється вченими. А той масив фахової літератури, який знаходиться ще в бібліотеках районів чи РБК, потребує певного критичного осмислення і доопрацювання, час на яке у практичних працівників галузі фактично відсутній. Та й кадровий склад галузі на рівні району, а надто у сільській місцевості, фактично не має базової (коледжу культури) освіти. Відтак вести мову про високу якість роботи майже не можливо. Вихід із ситуації бачиться лише у продовженні навчання у сучасних регіональних ЗВО, участь у різноманітних майстер-класах або пошук необхідного матеріалу (статей, монографій, наукових збірників) у мережі Інтернет.

Однак, виходячи з наявного матеріалу, історичний аспект розвитку культурно-дозвіллевої сфери можна представити наступним чином:

20 – початок 50-х років ХХ ст., як окремий період у розвитку дозвілля (коли розпочалося його вивчення і усвідомлення як важливого компоненту державної культурної політики), характеризується ідентифікацією дозвілля з просвітництвом та політикою [20], оскільки саме в окреслений період відбувалося становлення матеріально-технічної бази культури країни та здійснювався пошук відповідних її форм.

Початок 50 – кінець 60-х років ХХ ст. відрізняється від попереднього етапу зміною орієнтацій та переваг людини у сфері дозвілля, зміною способу організації вільного часу, усвідомленням значимості дозвілля у житті людини, зростанням ролі суспільно-організаційних та освітніх форм дозвілля, популяризації активного відпочинку, збільшенням кількості любительських занять та комунікативних форм дозвілля. Саме тоді

зкладаються теоретичні основи сфери, формується мережа методичних центрів та дослідницьких секторів на чолі з Всесоюзним науково-дослідним інститутом культури у Москві, який і здійснює координацію різноманітних напрямів наукового пошуку. Цими питаннями переймаються і центральні ЗВО Ленінграду та Москви, а також окремі факультети в різних республіках СРСР. Найбільш детально ці питання розглянуті у праці київського дослідника С.А.Піналова («Історія культурно-просветительної роботи в СРСР») (Київ, 1983 р.), що певний час працював і в Рівненському факультеті Київського державного інституту культури, та популярній брошурі колишнього заступника Міністра культури УРСР С.Култунюка («Виховуємо патріотів-інтернаціоналістів») (на прикладі Рівненщини) (Київ, 1983 р.),

Глобальні зміни у свідомості людства, що відбулися у 60–х роках минулого століття, у тому числі торкнулися і розуміння цінності дозвілля. На цей факт, зокрема, звернув увагу відомий фахівець в галузі соціології дозвілля Ж. Дюмазедьє. Дані цього дослідження знайшли свої коментарі та певні продовження в роботі О. Панаріна, який зазначив, що саме у 60 – ті роки відбувається переорієнтація суспільної свідомості: «людина праці» змінюється на «людину дозвілля». Людина дозвілля – це індивідуалістична особа, що «свідомо» спорудила бар'єр між сферою індивідуальних насолод і усім тим, що хоч якось нагадує причетність до прапорів колективної дії.

І хоча стосовно СРСР ці настанови фактично мало що додавали в практику культурно-дозвіллевої сфери, виходячи з інших її ціннісно-орієнтаційних складових, як книга, автор якої мав власне бачення на дозвілля, складає певний інтерес і сьогодні.

Дозвілля – це час, який особа відвоювала у суспільства виключно у своїх гедоністичних цілях і не збирається повертати йому у вигляді якихось колективно корисних дивідендів, будь то «відновленій здатності до праці», усебічній культурній розвиненості, політичній і цивільній активності і т. п.» [37]. Ця теоретична настанова також фактично не мала суттєвого впливу на

практику організації КДД, хоча засвідчила початок теоретичного усвідомлення сутності цього важливого культурного феномену.

Початок 70 – кінець 90-х років ХХ ст. відрізняється від попереднього збільшенням індивідуальних форм дозвілля (що обумовило появу такого явища як «одомашнення» дозвілля, зважаючи на зміцнення матеріально-технічної бази культури), неорганізованою самодіяльністю, залежністю проведення дозвілля від умов життя та матеріального забезпечення, культурно-політичною активністю населення, що була санкціонована державою лише у 90-ті роки ХХ ст. [20]. Саме тоді активізують власну діяльність три інститути культури України, в яких відбувається становлення аспірантури, тобто прискорено формується кадровий науково-дослідний корпус, який поступово змінює як ставлення до самого дозвілля, так і пропонує оригінальний формотворчий ряд. Цю діяльність забезпечує й мережа спеціалізованих видавництв («Мистецтво», Київ, частково – «Наукова думка»), низки праць зокрема інститутів культури та педагогічних інститутів, у яких культурно-дозвіллевий сегмент також відігравав важливу роль у підготовці майбутніх фахівців для початкової школи країни.

Проаналізувавши окремі наукові праці, підготовлені у ХХ ст., можемо зазначити, що у роки радянської влади сприйняття суспільством історії зводиться до історії державності, що знижувало увагу науковців до величезної сфери людського життя – дозвілля. Такий підхід зумовлюється розумінням значимості лише певних сфер, серед яких дозвілля сприймається як таке, що не варте уваги. Тому не дивно, що у дослідженнях, спрямованих на вивчення власне дозвілля, увага акцентується на різних явищах культури, що вивчаються на його тлі, дозвілля розглядається не як самостійне явище, а в контексті побутового та суспільного життя, ідеологічних завдань комуністичної партії в межах історії культурно-просвітньої роботи. У результаті історія дозвілля містить більше несправедливих оцінок та упереджень, аніж об'єктивного аналізу джерел, чинників та закономірностей розвитку. Хоча уже у 80-х роках, як уже згадувалося, з'являється перший

грунтовний підручник з історії культурно-освітньої роботи київського педагога С. Піналова, який вважався чи не найкращим у сфері за логічністю викладу, структурованістю матеріалу, обсягом розглянутих питань галузі. Та й він творчо враховував досвід попередників. Узагалі потрібно відзначити, що київські науковці (В.Чепелев, С.Піналов, О.Сасихов) складали достойну конкуренцію московським чи ленінградським дослідникам.

Відомо, що у ХХ ст. першими дослідниками культурно-дозвіллевої діяльності стали відомі державні, партійні, громадські діячі молодшої Радянської Росії. У 1920-1930-ті рр. ХХ ст. у промовах та працях Луначарського, Крупської, Калініна, Мединського, Петровського та інших було висловлено ряд принципових положень про сутність, призначення та функції, соціальну своєрідність дозвіллевого часу, його культурний потенціал. У подальшому соціальну сутність та природу дозвілля розглядають у своїх працях В. Гагін, Д. Генкін, Л. Коган, А. Соломонік, Ю. Стрельцов, В. Тріодін (РФ), а також О. Сасихов, згаданий вже В.Чепелев, С.Піналов, В.Раніш та ін. – в Україні..

Однак, у працях радянського періоду історія дозвілля пов'язується не з внутрішніми змінами сфери, а з соціальними, економічними та політичними подіями в країні. Тому історія дозвілля цього періоду поділяється на досить короткі проміжки часу, що не дозволяє проаналізувати та розкрити суттєві ознаки кожного етапу.

Вчені пропонують класифікувати історичні етапи дозвілля, ґрунтуючись на зміні дозвіллевих орієнтацій держави, соціальних груп, окремих індивідів під впливом різних факторів (соціальних, економічних, політичних); урізноманітненні змісту та форм дозвіллевої діяльності серед різних прошарків населення; зміні поколінь інтелігенції; даних історико-соціологічних досліджень; зміні парадигмальних засад виховання [1, 23, 46].

Так, Л. Акімова пропонує відштовхуватись у питанні періодизації дозвілля від результатів соціологічних досліджень, вказуючи на те, що соціологічні методи дозволяють уникнути схематичності у відновленні

історичного процесу, зрозуміти та відтворити функціонування дозвіллевої сфери минулого у всій повноті та цілісності. Історію дозвілля вона поділяє на такі періоди: 20-50-ті роки ХХ ст., 60-ті роки ХХ ст., 70 – початок 90-х років ХХ ст., кінця 90-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст. [1].

А. Соколов, розглядаючи інтелігенцію як освітню, розумово розвинену, творчо обдаровану верству населення, що представляє собою активного й головного суб'єкта соціально-культурної діяльності, вважає за потрібне ототожнити зміну поколінь інтелігенції з періодизацією соціально-культурної діяльності в цілому (та дозвілля як її складової зокрема).

Основними поколіннями інтелігенції, виходячи виключно з радянської політичної доктрини, є такі: давньоруське (Х ст. – початок ХІV ст.), старомосковське (ХІV ст. – початок ХVІІ ст.), допетровське (ХVІІ ст.), петровське (І пол. ХVІІІ ст.), екатерининське (ІІ пол. ХVІІІ), пушкінсько-гоголівське (І пол. ХІХ ст.), пореформене (ІІ пол. ХІХ ст.), революційне (початок ХХ ст.), радянське героїчне (І пол. ХХ ст.), «шестидесятники», «вісімдесятники» (кінець ХХ ст.), пострадянське (від початку ХХІ ст.) [46].

О. Ключко вважає, що важливим значенням для періодизації дозвілля є якісний підхід, згідно з яким «кожен етап у розвитку соціального об'єкта представляє собою його новий якісний стан... де виникають принципово інші взаємовідносини між суспільством та конкретною особою» [23].

Хоча, і це потрібно відзначити окремо, серед науковців радянської доби було чимало помітних фахівців, які своїми працями піднесли цю сферу на достатньо високий рівень. Згадаємо, до прикладу, М.Аріарського, Д.Генкіна, Є.Смирнову, В.Триодіна, Л.Когана, Б.Паригіна, В.Ядова, Г.Бірженюка, О.Маркова та ін., праці яких змінили ставлення до дозвілля, розкрити його роль у соціумі і змусили навіть дослідників країн Європи (соціалістичної орієнтації) з повагою ставитися до радянської школи дозвіллезнавства чи ширше б сказати – *соціокультурної діяльності*, що особливо помітно у працях Л.Когана, М.Аріарського, групи дослідників із

Хабаровського Барнаульського, Челябінського, Тюменського державних інститутів культури.

Для сучасних наук, таких як філософія, педагогіка, культурологія, соціологія, властиве змішання термінів дозвілля, вільний час, відпочинок, розвага та ін., хоча ближче до наших днів (90-ті роки) ці питання успішно розв'язує група українських науковців на чолі з В.Кірсановим [22], Л.Карповою, І.Петровою (КНУКіМ), багатьма науковцями Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (О.Копієвською, П.Герчанівською), КНУ ім. Т.Шевченка (Н.Цимбалюк), у структурі яких є аспірантура та докторантура, на засіданнях спеціалізованих рад яких захищено чимало справді ґрунтовних досліджень з окресленої проблематики.

Чимало оригінальних розвідок з історико-культурологічного спрямування, зокрема й системи організації дозвілля в історичній ретроспективі в західно-поліському регіоні, опубліковано і викладачами кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ (Виткаловим С.В. та Виткаловим В.Г.). У підтвердження можна переглянути довідникові видання наукової бібліотеки РДГУ, або мережу інтернет. А сьогодні – й репозитарій Рівненського державного гуманітарного університету чи бібліографічні Показчики наукових статей, що друкуються НБУ ім. В.Вернадського.

Чимало матеріалу, який складає наш професійний інтерес, друкувалося згаданим регіональними дослідниками в періодичному культурологічному виданні «Народна творчість Рівненщини», редаговану до 2015 р. проф. Виткаловим В.Г. Саме там публікувався також й цікавий місцевий дослід з окресленого напрямку.

Одним словом, культурно-дозвіллева сфера забезпечена методично і теоретично досить строкато, оскільки публікації здійснюються або в регіонах, або їх наклад не дозволяє опрацьовувати цей матеріал практиками.

Ще однією проблемою в питанні доступності потрібного матеріалу є значна безпорадність та лінивість місцевих фахівців, їх нездатність переглянуто навіть наявний потенціал бібліотек, ігнорування періодичних

видань, а в переважній більшості – і незнання навіть назв цих видань через брак хоча б елементарної освіти і відсутність бажання її здобути. Адже кадровий корпус клубних працівників Рівненщини лише на 25-30% має будь-яку вищу, переважно здобуту у приватних закладах освіти за напрямом «Міжнародна інформація», «Політологія», «Психологія» тощо, що має дуже віддалене ставлення до проблем галузі. А решта – понад 70 % працюючих у галузі, до прикладу, на Рівненщині, взагалі не має ні середньої спеціальної освіти у формі коледжу культури, ні вищої. Це і є основною причиною неефективного функціонування соціокультурної сфери загалом та падінням інтересу до клубу як установи культури. На це впливає і відсутність контролю з боку управлінських структур до освітнього чинника в галузі.

Цінний матеріал з цього напрямку можна знайти у науково-метричних збірниках нашої кафедри – «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» в серії «Культурологія», де упродовж останніх 20-ти років публікується безліч високоякісних статей із цієї проблематики. І сьогодні, зважаючи на цифровий сегмент у розвитку суспільства, цей матеріал можна знайти на сайтах «Наукова регіоніка» чи «Наукова україніка» в НБУ ім. В.Вернадського чи інших центральних бібліотеках країни, куди надсилаються згадані вище збірники кафедри.

У той же час, незважаючи на значну кількість наукових досліджень із проблеми дозвілля, обґрунтування місця та особливостей культурно-дозвілдової діяльності в контексті соціально-педагогічної роботи до даного часу не знайшло належного відображення у *психолого-педагогічній літературі*. Утім вирішити цю проблему може лише потенціал педагогічних ЗВО, в яких також окреслена проблематика на факультетах початкової освіти зберігає свою актуальність.

Потенціал дозвілля полягає в широких пізнавальних, просвітницьких, рекреаційних, творчих можливостях, що сприяють розвитку особистості. Вільний час призначений для того, щоб людина мала можливість розкрити себе, проявити свої здібності, задовольнити свої потреби. У вільний час

людина виховує дітей, читає книжки, спілкується з друзями, дивиться телевізор, ходить в театр, в кіно, на концерти, буває на природі тощо.

І хоча сьогодні класифікацій дозвілля, як і визначення сутності терміну «культура» – чимало, загальноприйнятою вважається класифікація дозвілля за такими ознаками:

- видом активності (пасивне та активне дозвілля);
- періодичністю (щоденне, щотижневе, відпусчне, святкове);
- тривалістю (короткочасне, довготривале, епізодичне);
- напрямками діяльності (творче, рекреаційне і культурне, спортивне, декоративно-прикладне, туристичне) [7].

Дослідники виділяють такі три основні функції відпочинку: відбудовну, розвивальну і гармонізацій. Відбудовна функція забезпечує людині високу працездатність, розвивальна – розвиток її духовних та фізичних сил, а третя – гармонію душі і тіла [4].

Інститут дозвілля є однією з важливих складових сучасного суспільства. За цієї ситуації присутнє в іманентних інтересах особливого всезагальне стає метою і предметом конкретної волі особливого, а моральне повертається в суспільство як іманентне. Виходячи з позиції Гегеля, «інститут дозвілля виступає втіленням узагальненого задуму, ідеї, принципу, що може бути реалізований у таких проявах, як творчий гурт, любительське об'єднання, народний театр і в множині інших конкретно-правових форм» [34, с. 6].

А. Сенченко стверджує, що за останні сто років удвічі скоротився робочий час і значно зріс обсяг вільного часу. У всіх розвинених країнах світу спостерігалось нове співвідношення часу на працю та дозвілля. Це призвело до збільшення соціального значення дозвілля, яке стає необхідною частиною життя людини в умовах перевантажень організму. Суттєво зросла цінність дозвілля для певних груп населення (особливо для молоді). В останнє десятиріччя дозвілля розвивається як елемент способу життя [45, с.

14]. А сьогодні формується й ще один напрям – дозвілля не зайнятої (через брак роботи) людини.

У вітчизняних і зарубіжних енциклопедіях та довідниках термін дозвілля визначається як «Вільний, незайнятий час, прогулянка, звільненість від справ» [49]; «Вільний від роботи час, на дозвіллі – вільний від справ» [36] «Частина позаробочого часу, що залишається у людини після виконання необхідних невиробничих обов'язків: пересування на роботу і з роботи, сон, прийняття їжі, інших видів побутового самообслуговування» («Велика радянська енциклопедія»).

Дослідники зарубіжжя, які вивчали проблеми дозвілля, вважають, що останнє як «науковий термін походить від латинського слова «licere», що у перекладі означає «бути дозволеним», французького слова «loisir» («вільний час») та англійського слова «leisure» («свобода вибору дій»))» [47, с. 27].

В. Піча, опираючись на праці відомого вченого Є. Соколова, трактує культуру дозвілля як спосіб організації, форму матеріально-технічного забезпечення і нормативно-ціннісної регуляції дозвілля, а також як змістове багатство вільної життєдіяльності, ступінь розвитку, реалізації гармонії родових та індивідуальних потенцій людини [38, с. 76].

Автори підручника «Соціологія культури» цитують вітчизняних дослідників А. Вишняка та В. Тарасенко, які трактують термін «культура дозвілля», як внутрішню культуру людини, наявність у неї певних особистих якостей характеру, організованість, потреби та інтереси, вміння, смаки, бажання, життєві цілі, що дозволяють змістовно та з користю проводити вільний час. Вони також зауважують, що «культура дозвілля характеризується рівнем розвитку та функціонуванням відповідних закладів, без котрих неможливе проведення свого дозвілля» [47, с. 63-64].

Культурно-дозвіллеву діяльність визначають як «один із найбільш важливих засобів реалізації сутнісних сил людини та оптимізації соціально-культурного середовища, що оточує її. У такому контексті у культурно-дозвіллевій діяльності, як правило, присутні моменти перетворення, пізнання

та оцінки» [48, с. 31]. Процес культурно-дозвіллевої діяльності трактується ним як взаємодія двох тенденцій: соціалізації (оволодіння індивідом своєю соціальною сутністю) та індивідуалізації (формування індивідуального способу життєдіяльності, завдяки якому ми отримуємо можливість розвиватися згідно власним задаткам та потребам).

О. Гриценко пише, що інституціоналізація суспільних відносин у площині культурно-дозвіллевої діяльності, пов'язана з актуальними суспільними потребами. На мікрорівні її розглядають як процес визначення та закріплення дозвіллевих соціальних норм, правил, статусів і ролей як єдиної системи, спрямованої на задоволення суспільних потреб у відтворенні та розвитку суспільства. Останні відрізняються від первинних тим, що їх реалізація може відбуватися лише у процесі спільної діяльності людей, передбачає об'єднання індивідів у соціальні спільності. Пошук оптимальних варіантів такої культурно-дозвіллевої діяльності триває [12, с. 93].

Дозвілля, на думку Т. Кисельової, Ю. Красильникова, виступає як вид діяльності, що має на увазі не тільки поведінку особистості, але й ті дії, що розкривають активність, сутність суб'єкта. Універсальність дозвіллевої діяльності зумовлена, перш за все, багатством її предметної та видової різноманітності. Великі можливості цієї діяльності полягають у забезпеченні рекреації шляхом зміни одного виду діяльності на інший, саме в цьому і полягає компенсаторна функція дозвілля, його роль у розширенні діапазону життєдіяльності людей [21, с. 51-52]. На думку цих учених, дозвілля є сферою багатогранного сприйняття дійсності, задоволення гедоністичних потреб, користування широким спектром цінностей цивілізації. Активність дозвілля здатна ефективно стимулювати включення особистості у культурно-творчий процес, забезпечити перехід від споживання до виробництва конструктивної діяльності у ситуації вільного вибору її конкретних видів, що відповідають інтересам та потребам особистості.

Автори монографії «Культурно-дозвіллева діяльність у сучасному світі» стверджують, що результати діяльності інституту дозвілля, а саме

створена в його межах для задоволення дозвіллевих потреб інфраструктура, певним чином впливає на інші сфери суспільного життя. Забезпечуючи умови для прояву та задоволення культурно-дозвіллевих потреб, даний інститут сприяє визнанню просвітництва, рекреації та творчості як суспільних цінностей, відтворенню яких підпорядковані конкретні формоутворення інших інститутів (освіти, соціального захисту, сім'ї) [29, с. 84-85].

Т. Рябова вважає, що частина вільного часу дозвілля залучає особистість нерегламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною забарвленістю, можливістю поєднати фізичну й інтелектуальну діяльність, творчу і споглядальну, виробничу й ігрову. Для значної частини людей соціальні інститути дозвілля є провідними сферами соціально–культурної інтеграції й особистісної самореалізації [44, с. 14].

Відтак дозвілля, як стверджує Н. Цимбалюк, характеризується специфічними ознаками, пріоритетними серед яких слід назвати:

- свободу вибору дозвіллевої діяльності, свободу від обов'язків;
- добровільну участь в дозвіллевій діяльності;
- бажання отримати радість та задоволення;
- самодостатність та самотинність;
- компенсаційність дозвілля [54, с. 83-84].

Зважаючи на множинність та різноманітність класифікацій дозвілля, загальноприйнятою вважається класифікація дозвілля за такими ознаками:

- видом активності (пасивне та активне дозвілля);
- періодичністю (щоденне, щотижневе, відпускне, святкове);
- тривалістю (короткочасне, довготривале, епізодичне);
- напрямками діяльності (творче, рекреаційне, культурне, спортивне, декоративно–прикладне, туристичне) [8, с. 36-37].

І. Романова культурно-дозвіллеву сферу поділяє на декілька рівнів, що відрізняються один від одного своєю психологічною і культурною значимістю, емоційною вагомістю, ступенем духовної активності.

Найпростіший вид дозвілля, на її думку, – відпочинок. Він призначений для відновлення витрачених під час роботи сил і поділяється на активний і пасивний [42, с. 18-19]. Пасивний відпочинок характеризується станом спокою, що знімає стомлення і відновлює сили. Звична, проста діяльність спричинює настрій спокою. Такий відпочинок – невід’ємний елемент життя людини. Він є підготовчим ступенем до більш складної і творчої діяльності. Активний відпочинок, навпаки, відтворює сили людини з перевищенням вихідного рівня. Він надає роботу м’язам і психічним функціям, яка не знайшла застосування в праці. Людина насолоджується рухом, швидкою зміною емоційних впливів, спілкуванням із друзями. Активний відпочинок, на відміну від пасивного, потребує деякого мінімуму свіжих сил, вольових зусиль і підготовки. До нього відносять фізкультуру, спорт, фізичні й психічні вправи, туризм, ігри, перегляд кінофільмів, відвідування виставок, театрів, музеїв, прослуховування музики, читання, дружнє спілкування.

Дослідники (О. Семашко, В. Піча, О. Погорілий та ін.) виділяють три основні функції активного відпочинку: відновлюючу, розвивальну і гармонізаційну.

Перша забезпечує людині фізіологічну норму здоров’я і високу працездатність, друга – розвиток її духовних і фізичних сил, третя – гармонію душі і тіла. Загалом, безліч сторін особистості можуть бути розвинуті й удосконалені активним відпочинком, якщо індивід має добре розвинуте вміння відпочивати. Воно є свого роду мистецтво, що полягає в здатності оцінити можливості свого організму і зробити правильний вибір найбільш придатних у цей час занять [47, с. 82-83].

Вивчаючи дозвілля як соціальний процес, соціологія вільного часу і дозвілля особливу увагу надає феномену культурно-дозвіллевої діяльності. На початку XXI століття головною метою формування сучасного культурного дозвілля в Україні стає утвердження і розвиток національної системи культурно-дозвіллевої діяльності, як однієї з головних складових національно-культурного оновлення.

Основними соціально-обґрунтованими принципами організації культурно-дозвіллевої діяльності визначаються:

- гуманізація змісту виховного компоненту дозвілля, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях, правах людини, забезпеченні їх захисту, створенні умов для розвитку особистості, забороні пропаганди насильства та розпусти;

- орієнтація та розвиток особистості, як основної цінності суспільства;
- національна спрямованість змісту і форм діяльності;
- децентралізація та демократизація дозвілля;
- рух від стандартизації та уніфікації до строкатості та багатобарвності форм дозвілля;

- врахування в організації, змісті дозвілля регіональних та місцевих особливостей, традицій, звичаїв, обрядів та їх оновлення;

- безперервність і наступність форм дозвілля упродовж усього життя особистості, як засобу її соціалізації;

- єдність зусиль держави, політичних та громадських організацій, сім'ї, інших соціальних інститутів у справі організації змісту дозвілля молоді;

- модернізація, оновлення технології, форм і методів роботи з урахуванням досягнень світового досвіду;

- забезпечення розвитку і підтримки ініціативи, добровільності, самоорганізації дозвілля;

- соціальна допомога та підтримка молоді в організації дозвілля;

- пріоритет духовності;

- естетизація всіх заходів, поєднана з моральністю [47].

Розглядаючи природу процесу культурної діяльності, важливо зазначити, що культурно-дозвіллева діяльність – різновид «вільної діяльності». Особливості і соціальну сутність цього явища К. Маркс розглянув в праці «Капітал». Характеризуючи вільну діяльність, її сутнісні характеристики, К. Маркс підкреслював, що вона не визначається природною необхідністю чи соціальним обов'язком людини. «Вільна діяльність

представляє собою як дозвілля, так і час більш високої діяльності – безумовно, перетворює того, кому вона притаманна, в іншого суб'єкта, і в якості іншого суб'єкта він і вступає потім в безпосередній процес виробництва» (К. Маркс). Як і будь-яке явище, вільна діяльність знаходиться в русі й розвитку. Вона змінює свій зміст і характер, якісно вдосконалюється, відбиває всі зміни, що відбуваються в суспільстві. Трактуючи термін «вільна діяльність», виходимо з визначення категорії «свобода». Воно означає не уседозволеність, а надану людині суспільством можливість не робити того, що нецікаво і не хочеться. Культурно-дозвіллева діяльність повинна бути спрямована на всебічний розвиток особистості. Відповідно до цього, дозвілліві заняття, з одного боку, повинні компенсувати обмеженість основної виробничо-трудова діяльності людини, з іншого – представляти собою систему вільних занять, що доповнюють одне одного [26].

Аналізуючи наукову літератури із соціології, було виявлено, що існує теорія культурного дозвілля – це напрям загальної соціологічної теорії, що на основі вивчення духовних потреб, інтересів, запитів, ціннісних орієнтацій соціальних груп, які створюються у ході культурно-дозвіллевої діяльності, визначає принципи, категорії, закономірності та закони функціонування дозвілля як соціально-культурної складової певного, історично визначеного типу суспільства [26].

Метою теорії культурно-дозвіллевої діяльності є наукове забезпечення вдосконалення культурно-просвітницької та рекреаційно-гедоністичної діяльності закладів культури; визначення перспективи побудови та розвитку національної системи культурно-дозвіллевої діяльності, розробка нових технологій виховання дітей та молоді; підвищення ефективності профілактичної роботи з пияцтвом, наркоманією, злочинністю; визначення соціальних наслідків можливої комерціалізації дозвілля, відношення населення до приватизації закладів культури; користування безкоштовними і платними культурними послугами, комерційними й державними закладами культури; обґрунтування кардинальних питань культурної політики,

технологій управління культурою та ролі в цьому процесі місцевих органів самоврядування тощо [26].

Між роботою і відпочинком соціологи, психологи, економісти встановили прямий взаємозв'язок. Було проведено ряд досліджень і у культурно–дозвіллевій діяльності.

Найбільш точними є дослідження Ю. Стрельцова, який вважає «що будь-який вид вільної діяльності несе в собі як функцію відновлення сил, так і функцію розвитку знань і здібностей людини. Однак одна з цих функцій домінуюча: як вид діяльності має властивість розвивати людину або переважно відновлювати її сили». Звичайно відпочинок і розваги тісно переплітаються один з одним, але й мають свої розходження. Традиційно «розвагами» іменують такі види діяльності у вільний час, які дають можливість повеселитися, відволікають від турбот. Розваги завжди потребують активності, на відміну від відпочинку. В процесі відпочинку людина відновлює свій фізіологічний стан, а розваги необхідні для зняття психологічних стресів, перевантажень, перевтоми [48, с. 108].

Дослідження процесу інституціоналізації культурно-дозвіллевої діяльності, вивчення особливостей соціальної взаємодії між державою та інститутом дозвілля, передбачає розуміння того факту, що дозвілля не є похідним від загальних соціальних структур. В багатьох випадках його можна розглядати як самостійну структуру, що може впливати на розвиток інших частин соціальної структури.

Отже, культурно-дозвіллева діяльність, що є частиною соціокультурної діяльності, протягом значного часу перебуває у полі зору низки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вивченню цього явища присвячені праці дослідників різних галузей знань, зокрема педагогіки, психології, соціології, дозвіллезнавства, економіки та ін. Визначені структура та функції дозвілля, його класифікація за низкою ознак, що дозволяє системно осмислювати це явище та вести подальші дослідження. У процесі вивчення сутності та змісту культурно–дозвіллевої діяльності його дослідники

зазначають, що дозвілля криє у собі значні потенційні можливості для: самоосвіти та творчої реалізації, залучення до важливих соціокультурних процесів; рекреації та розваг – відновлення фізичних сил, творчого потенціалу, зняття напруги в результаті зміни діяльності; соціалізації та самоактуалізації, залучення до суспільних процесів, втілення індивідуальних інтересів, засвоєння соціальних норм та правил культури, внутрішньої та зовнішньої свободи. З огляду на те, що культурно-дозвіллева діяльність знаходиться у постійній динаміці, з'являються нові форми та види дозвілля, тому й інтерес науковців до цього явища не зменшується.

1.2. Висоцька ОТГ – загальна характеристика культурного потенціалу

Українське Полісся сьогодні – це один із найкрасивіших і найпривабливіших регіонів України. У той же час його скарби невідомі навіть більшості українців. Його ідентичність унікальна, а природа й багатства неповторні. Колись Полісся знавало вільні часи мисливців на мамонтів і північного оленя, первісних слов'янських древлян, волинян, дреговичів, дулібів, сіверян. Воно майже сховалося від монголів, зазнало свого розквіту у складі Великого князівства Литовського, сяк-так пережило Річ Посполиту та Російську імперію; прославилася національно-визвольним рухом у боротьбі за державність у роки II світової війни.

Нині Полісся, а саме територія населених пунктів Висоцької сільської ради (Висоцької ОТГ) Дубровицького (з січня 2021 року Сарненського) району Рівненської області, багате культурною спадщиною, яка дає змогу більш детально пізнати історію розвитку рідного краю та має привабливі і загадкові туристичні об'єкти.

Висоцька об'єднана територіальна громада Дубровицького району Рівненської області утворена у 2016 році внаслідок об'єднання двох

сільських рад: Висоцької і Людинської. В умовах децентралізації у 2020 році до даної ОТГ долучилася ще одна сільська рада – Туменська.

Культурний розвиток населення Висоцької сільської ради є важливим чинником її формування повноцінної, всебічно розвинутої особистості. Адже високий рівень культурного потенціалу у подальшому сприятиме гуманізації суспільства.

Тому на задоволення культурних потреб населення, ведучи мову про сучасний стан культурного життя, рішенням сесії Висоцької сільської ради від 16. 09. 2016 року № 23 затверджено Положення про Центр культури та дозвілля Висоцької сільської ради.

До складу цього Центру входить, шляхом реорганізації закладів культури Висоцької сільської ради, 16 закладів соціокультурної сфери: 8 закладів культури клубного типу, 7 публічно-шкільних бібліотек, 1 музей [41] (додаток А).

Виходячи не лише з нормативної документації, але й вже з власного досвіду, можна стверджувати, що навіть гіпотетично створення ОТГ відкриває широкі перспективи, зокрема вивільняє чи стимулює соціальну активність індивіда, надає йому широкі можливості працювати, власне, на свою громаду, а відтак - і на себе. Це має стимулювати кожного до пошуку найоптимальніших шляхів, йдучи якими можна покращити не лише матеріально-технічну базу громаду, але й її культурну чи духовну складову загалом.

А покращення правової бази та усунення політичного чинника в роботі ОТГ (коли ігноруються призначення на посаду фахівців, надогоду політичному замовленню) допоможе місцевому населенню самому вирішувати власні духовні проблеми і потреби.

Продовжуючи аналіз окресленої проблеми стосовно ролі дозвілля чи культурно-дозвіллевої діяльності у практиці роботи ОТГ, слід зазначити, що саме через цю діяльність реалізується чимало функцій, серед яких, наявних у закладах культури, О. Семашко, В. Піча, О. Погорілий [29] та інші вчені

визначають: соціалізаційну, творчо-розвиваючу, функцію спілкування та рекреаційно-розважальну. Поза сумнівом, що перелічені функції по-різному пов'язані з соціальними потребами і суспільними обов'язками людини. Проаналізуємо потенціал кожної з них.

Соціалізаційна функція спрямована на реалізацію соціально-педагогічних можливостей культурно-дозвіллевої системи. Система закладів культури допомагає залучити широкі верстви населення до суспільно-корисних видів культурно-дозвіллевої діяльності. Вони протистоять численним комерційним структурам, дозвіллева діяльність яких носить комерційний характер, а головним завданням є отримання максимального прибутку [48, с. 117]. Соціалізуючий вплив на особистість полягає також у забезпеченні широкого спектра любительської діяльності, її узгодження з культурними інтересами, здібностями, навичками відвідувачів, створенні необхідних умов для цієї діяльності (приміщення, устаткування, кваліфіковане управління) і створенні відповідної культурно-дозвіллевої ситуації.

Соціально-культурне управління дозвіллевою діяльністю передбачає використання широкого спектра видів любительських занять таким чином, щоб у ситуації вільного часу досягти єдності суспільних і особистих інтересів. Відтак, працівники культури повинні спрямовувати свою діяльність не лише на задоволення потреб і запитів категорій населення, схильних задовольняти в закладах культури свої рекреаційно-гедоністичні та творчі інтереси, але й стимулювати розвиток їхніх потреб до участі у суспільно-корисній, громадсько-політичній діяльності та благодійницьких акціях [55, с. 87].

Заохочення відвідувачів до соціально спрямованої і корисної для розвитку особистості культурно-дозвіллевої діяльності та запровадження у систему запрограмованих для цього видів занять, передбачає використання системи різноманітних стимулів як зовнішніх поштовхів до дії, що пробуджують і активізують культурні потреби. Заохочення відвідувачів до

культурнодозвілєвої діяльності закладів культури, на думку О. Безпалько, А. Годлевської, Г. Ірзи, А. Капської, О. Карпенко, проводиться за допомогою таких груп стимулів:

1) потреба в задоволенні, насолоді, на якій базується включення у будь-яке розважальне заняття;

2) прагнення до реалізації своїх творчих інтересів і здібностей, як наслідок обмежених можливостей виробничої діяльності, компенсація задоволення, насолоди від процесу творчості, самоствердження;

3) розвиток комунікативних, експресивно-емоційних потреб та таких, що супроводжуються сумісними переживаннями. Це також і вікові мотиви, пов'язані з бажанням завести нові знайомства, розширити коло спілкування [3, с. 62-63].

Не менш важливою в практиці КДД вважається творчо-розвивальна функція культурно-дозвілєвої діяльності. Як стверджує І. Єрошенков, «потреба в перебудові, творчості стає в сучасному суспільстві широко розповсюдженою особистісною потребою. Вона збільшується із зростанням культурного рівня населення, визначається у прагненні до творчого самовизначення людини. Так дозвілєва діяльність, як і трудова діяльність, набуває творчого характеру» [17, с. 9]. Збільшення можливостей і потреб у творчому самовиявленні зумовлює зростання питомої ваги і ролі функції закладу культури, пов'язаної з організацією творчих культурно-дозвілєвих занять, які чи не найбільше не лише продуктивно заповнюють вільний час населення, але й духовно його насичують.

Підкреслюючи, що творчість завжди посідала чільне місце у діяльності клубних закладів, вчені (О. Семашко, Є. Суїменко, Н. Цимбалюк) висловлюють думку про те, що в умовах сучасності творчість стає однією з провідних функцій закладів культури. Ця функція, на їхню думку, набуває особливого значення як така, що «віддзеркалює українську ментальність, найбільш повно передає сутність процесу формування національної свідомості, соціальної активності особистості» [28, с. 97].

Під час аналізу фахової літератури, з'ясовано, що головними завдання діяльності державних закладів культури є:

- відновлення фізичного, емоційного, інтелектуального потенціалу людини;
- відтворення її як виробничої сили суспільства;
- створення умов для духовного та фізичного розвитку нації;
- призначення культурно-дозвіллевої системи полягає в організації змістовного, соціально-орієнтованого дозвілля, соціалізації населення, адаптації його до життя в умовах демократичного суспільства, переходу до ринкової економіки, формуванні гуманізму та людяності, творчому розвитку кожного громадянина.
- вплив розвитку світового соціального та науково-технічного прогресу, вдосконалення засобів масової комунікації.

Ці явища викликають чи формують тенденцію, пов'язану з деяким звуженням сфери міжособистісного спілкування, створюють його дефіцит. У таких умовах потреба в безпосередніх вільних контактах стає суттєвим стимулом до участі у різних формах культурно-просвітницької роботи [26].

Забезпечують представникам територіальної громади рівні права на бібліотечне обслуговування, незалежно від їх статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних і релігійних переконань, здійснює свою діяльність виходячи з особистих, соціальних та інших потреб жителів в інформації, спілкуванні, забезпеченні громадянських прав *публічно-шкільні бібліотеки*, які є сьогодні, виходячи з їх реформування, самостійними бібліотеками Висоцької сільської ради і поєднують функції публічної та шкільної бібліотеки Висоцької сільської ради.

Бібліотеки традиційно в своїй діяльності співпрацюють з органами місцевої влади, педагогічними колективами, представниками територіальної громади та забезпечують представникам цієї громади рівні права на бібліотечне обслуговування, незалежно від їх статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних і релігійних переконань,

здійснює свою діяльність виходячи з особистих, соціальних та інших потреб жителів в інформації, спілкуванні, забезпеченні громадянських прав.

Публічно-шкільні бібліотеки сприяють реалізації державної політики в галузі культури і освіти, підвищенню культурного, загально-освітнього, професійного рівня користувачів; розвитку навчального процесу, відповідно до концепції системи національного виховання, засвоєнню навчальних програм; забезпеченню інформаційних запитів користувачів.

Соціокультурна діяльність Народного музею історії села Висоцьк характеризується системою цілеспрямованих дій з метою вдосконалення інтелектуального та духовно-естетичного стану жителів та гостей сільської ради шляхом залучення свідомості відвідувачів до наукових знань, емпіричних фактів, естетичних і культурних цінностей, зосереджених у музейних експозиціях. Тобто спеціально організовані музеєм заходи долучають людину та різні соціальні групи населення до збереження культурних цінностей.

За своєю структурою даний музей складається з трьох експозиційних підрозділів і налічує 2500 музейних експонатів. Цікавими є знахідки археологічних досліджень проф. І.Свешнікова (1961 р.), що розповідають про життя людини в IV ст. до н.е. на території Висоцька. Це кремнієві наконечники для стріл і списів, шкребки, ножовидні пластинки, фрагменти кам'яного молотка, гончарного посуду, світлини жіночих прикрас і монетних гривень, знайдених на древньоруському городищі IX - XIII ст., яке знаходиться у східній частині Висоцька. Матеріали музею також розповідають про визначних діячів освіти, науки, релігії, імена яких пов'язані з с. Висоцьк. Музей зберігає письмові матеріали, починаючи від 1709 р. Це книги реєстрації шлюбу, сповідні, церковні та світські книги [57], за якими також можна здійснити історичну реконструкцію основних форм життєдіяльності місцевого населення..

Продовжуючи аналіз потенціалу сфери культури, слід зазначити, що на території сільської ради є досить багато об'єктів культурної спадщини, які

дають змогу більш детально пізнати історію розвитку рідного краю та має привабливі і загадкові туристичні об'єкти, які при належній рекламі чи використанні піар-технологій, могли б значно покращено і фінансовий стан ОТГ, зробили б привабливим Висоцьк у туристичній практиці, що активізувало б розширення культурної чи соціальної інфраструктури району, а відтак – стало б важливим джерелом позиціонування цього терену в вітчизняній сфері.

Одним із таких об'єктів культурної спадщини є давньоруське середньовічне городище, розташоване на східній окраїні сучасного села на лівому березі Горині. Обстежили його у різний час Ю.Кухаренко (1954 р.), П.Раппопорт (1961 р.), І.Свешніков (1963 р.), Б.Прищепа (1988 р.) [57]. Ця інформація достатньо переконливо позиціонує наше містечко у просторі сучасної культури і дає змогу «побачити», так би мовити, еволюцію цих пам'яток, їх здатності використовуватися у якості туристичного об'єкту.

Давнє укріплення збудоване на мисі, що підвищується на 6-8 м над заплавою річки. Майданчик городища є чотирикутним у плані, розмірами 95x75 м. (Його повні технічні характеристики зберігаються у відповідному звіті, що знаходиться сьогодні в КЗ «РОКМ» РОР).

Із північно-західної сторін вона захищена ровом завглибшки до 3 м. Оборонні вали не простежуються. В культурному шарі на городищі трапляються уламки глиняного посуду XII - XIII ст.

Поряд із замком існувало велике давньоруське поселення. Його сліди виявлені на берегових схилах на південний захід і північний схід від городища [57].

Відомий дослідник історії Е. Руліковський у своїй праці про Висоцьк ще у 1895 р. склав опис, де зазначено, що над призамковим каналом стояла церква з тесаного дерева, покрита гонтою, з чотирма роговими куполами, а п'ятий, великий, всередині. У церкві було п'ять віктарів, а поруч церкви – дзвіниця [43].

За переказами старожилів, 1870 року православну церкву у Висоцьку знищила пожежа. Згодом, на кошти прихожан збудовано теперішній храм. Будівництво, як зазначається у залишених документах, що знаходяться у краєзнавчому музеї, вела артіль майстрів – євреїв.

Свято-Успенська православна церква збудована в 1877 році, є традиційною, у плані хрестова, чотири зрубна, одноверха, дерев'яна, із соснового бруса на дубових палях. У 80 - х роках ХХ століття під неї був підведений бетонний фундамент. Зруби високі, ззовні стіни вкриті горизонтальною дошкою, фарбовані [53].

Поблизу церкви та давньоруського городища розташоване братське кладовище – місце перепоховання воїнів Червоної Армії, партизанів та борців із німецько-фашистськими загарбниками, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни. Народна назва даного меморіалу «Братська могила» (додаток Б).

Створене Братське кладовище у 1947 році у містечку Висоцьк Висоцького району Ровенської області. Причиною цього стали непоодинокі випадки глумління над могилами на військових кладовищах у Висоцькому районі. Тож райвиконком своїм рішенням створив спеціальну комісію з перенесення праху загиблих воїнів до Висоцька.

Перепоховання відбулося весною. Відомо, що головою комісії і керівником робіт по селу Удрицьк була голова жіночої ради Висоцького району Скрипник Ганна Єгорівна. Крім цього села, останки воїнів були перевезені з інших сіл: Бутово, Бродець, Тумень, Людинь, Рудня, Золоте, Милячі, Хилін, Озерськ, Озери, Лісове та інших населених пунктів, де військові захоронення розташовувалися по різних місцях.

Так, у селі Бутово кладовище знаходилося в лісі, неподалік села. У селі Бродець могили солдат розташовані поряд із кладовищем. У селі Милячі військові захоронення розмістилися на кладовищі і їх було більше, тому що у цьому селі знаходився військовий госпіталь. У Висоцьку солдатське

кладовище було влаштовано у самому центрі містечка, де на даний час споруджено Пам'ятний хрест до 1000-літнього ювілею Висоцька.

Під час перепоховання Братське кладовище створили й на території Давньоруського городища IX - XIII століття. Нинішня адреса меморіалу: с. Висоцьк, вул. Генерала Малька, 15-а. Загальна його площа – 0,3 га.

На Братському кладовищі покоїться прах 639 воїнів Червоної Армії, партизанів і борців із фашистськими загарбниками. Така велика кількість загиблих воїнів та партизанів пояснюється тим, що у Висоцькому районі фронт стояв із січня по липень 1944 року. І увесь час тут проходили жорстокі бойові дії.

У боях на території Висоцького району були задіяні військові загони 446, 447, 448 стрілецьких полків 397 Сарненської орденна Кутузова Червонопрапорної стрілецької дивізії; 1321, 1323, 1326 стрілецьких полків 414 стрілецької дивізії; 29, 32 стрілецьких полків та 317 медсанбату 212 стрілецької дивізії; 236, 379, 665, 669 стрілецьких полків та інших військових формувань [57].

Серед загиблих воїнів – уродженці Білорусії, Вірменії, Киргизії, Мордовії, Азербайджану, Казахстану, Туркестану, Узбекистану, Татарстану, Чувашії, Краснодарського, Ставропольського, Хабаровського, Приморського, Алтайського країв, понад 30 областей Російської Федерації та 15 областей України [57].

Інакше кажучи, ця інформація значно збагачує регіональні сторінки історії, допомагає зберігати історичну пам'ять, формує політичну культуру, історичну свідомість, оскільки історичний чинник є завжди визначальним в організації будь-яких виховних заходів. Та й ставлення до нашого історичного минулого є також важливим маркером у соціокультурній діяльності загалом.

У 1965 році в результаті благоустрою та капітального ремонту, що проходив під керівництвом чинного голови сільради Сидорчука Г.Н., в центрі кладовища на півтораметровому постаменті встановлено бетонний

монумент солдата з автоматом, що схилився в поклоні. На меморіалі помістили гранітні плити з прізвищами загиблих, а усю територію опоряджено цегляною огорожею.

Вдруге роботи з реконструкції меморіалу проводилися у 1986 році. В ході робіт замінено цегляну огорожу на металічну та покладено тротуарну плитку в середині меморіалу. А від центру села до цього пам'ятного місця закладено алею. Ці роботи виконані на кошти Висоцької сільської ради (сільський голова Яцута Г.В.).

Меморіал реконструйовано втретє у 2017 році, після пошкодження монументу солдата.

Вшанування пам'яті загиблих воїнів, що боролися з німецько-фашистськими загарбниками, звільняючи район, у Висоцьку стало традицією. Щороку 9 Травня на сільській площі збирається мало не вся громада. Урочистою ходою, з повітряними кульками, квітами та вінками, на чолі з учасниками війни всі ідуть на Братське кладовище.

Тут проводиться урочисто-траурний мітинг та правиться заупокійна Літургія по загиблих з обов'язковим поминанням імен похованих на сільському меморіалі.

Майже щороку у цей день до Висоцька приїжджають родичі загиблих солдат, щоб взяти участь в урочистостях. Тож і в цьому плані ці пам'ятки є важливим чинником соціалізації населення, а надто - молоді.

Цікавим туристичним об'єктом культурної спадщини є пам'ятний знак «Єврейське кладовище» (додаток В).

Здавна у селі Висоцьк, як і в регіоні загалом, проживала значна кількість єврейського населення. Перша писемна згадка про них датується ще 1774 р. [53].

Потрібно відзначити, що євреї відігравали значну роль в економічному житті містечка (Висоцьк до 1959 р. мав статус містечка), посідали важливе місце в галузі культури і освіти. У всі часи вони жили в мирі та злагоді з місцевим населенням. За період існування поселення тут не було жодних

міжнаціональних протиріч. З плином часу кількість єврейського населення значно зростала. Згідно з даними перепису населення в 1939 році у Висоцьку проживало 893 євреї [57].

Початок Другої світової війни став чорною датою в історії євреїв: у життя почали втілювати заходи з «остаточного вирішення єврейського питання». Ця трагедія не оминула і єврейське населення Висоцька.

У липні 1942 р. збудовано гетто в межах єврейського містечка, до якого примусово відправляли єврейські сім'ї із сусідніх сіл.

А.Круглов зазначає, що у урочищі Борок страчено 700 осіб; «Российская еврейская энциклопедия» вказує, що «1400 євреїв були розстріляні». Хоча вважається, що точнішим слід вважати число 1864 особи, прізвища яких трапляються в більшій кількості джерел, зокрема, в працях «Висоцьк: із глибини віків до сьогодні», «Голокост на Рівненщині». Таку ж цифру наведено і в рішенні «Надзвичайної державної комісії зі встановлення і розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їх спільників» [57].

У наш час група євреїв, які приїжджали на екскурсію до Висоцька, виділила певну суму коштів для місцевого краєзнавця, головного зберігача музейних фондів народного музею історії села Висоцьк для видання книги про євреїв [33]. Тому, пам'ятаючи складні та трагічні сторінки місцевої історії, територіальна громада робить усе можливе, аби зберегти па'ять про своїх земляків. Ця трагічна історія має стати предметом обговорення на уроках історії, тематичних заходах, що проводяться бібліотекою, музеєм чи клубом і входять до загальної програми заходів усіх закладів соціокультурної сфери району.

Значно меншою за розголосом можна вважати й фольклористичну діяльність, що організується місцевими фольклористами-краєзнавцями. Її результати публікуються переважно у місцевій періодиці.

Крім цього, культурний потенціал Висоцької ОТГ дає всі підстави для розгортання більш-менш ефективної діяльності, виходячи з місцевих можливостей.

Проблемою залишається лише не кваліфікований підбір кадрів на посади в галузі, що унеможлиблює формування групи фахівців, здатних цілеспрямовано вести культурно-дозвілєву діяльність та об'єднати увесь соціокультурний потенціал району для вирішення спільних проблем.

1.3. Особливості управління організаціями сфери культури Висоцької ОТГ

Ситуація, що склалася у країні за останні декілька років, характеризується стрімкими змінами політичної, економічної, соціальної та культурної сфер людської життєдіяльності. Це змушує модернізувати підходи, методи, стилі виробничих відносин та поступово перетворювати жорстке управління сучасними організаціями на мобільне і більш гнучке.

Необхідність в управлінській діяльності виникла фактично на перших етапах становлення людського суспільства. Первісні люди змушені були також певним чином забезпечувати свою діяльність. Так, під час полювання, пошуку рослинної їжі виникала необхідність у створенні груп мисливців, шукачів плодів тощо. Тому з'явилася потреба в перших, поки що примітивних, управлінських функціях (розробка плану полювань на мамонта, розміщення мисливців при полюванні на хижаків, розбирання туші тощо). Але ця управлінська діяльність здійснювалась непослідовно (щоразу мала різний характер) та непродумано (не застосовувались єдині принципи та підходи, не враховувались закономірності та попередній досвід). Тому не можна говорити про те, що наука про менеджмент зародилась ще в первісні часи. Навіть із розвитком людського суспільства (рабовласницький лад, феодалізм тощо) певних обґрунтованих підходів та механізмів не було створено. Давньоруський князь чи французький король, як правило,

управляли своїм князівством (королівством), приймаючи часто суперечливі та не завжди виважені рішення. Не робилося спроб вивчити закономірності управлінського процесу, узагальнити набутий досвід, виявити характерні його тенденції [25].

Сократ сприймав управління як особливу сферу людської діяльності. Він стверджував, що головне в управлінні – це поставити потрібну людину на відповідне місце та добитися від неї виконання поставлених завдань [13]. І з того часу ця думка не втратила своєї актуальності.

У минулі часи під управлінням організаціями культури розуміли управління культурними організаціями, зокрема такими як театри, музеї, галереї, клубні заклади та ін. Проте нині даний термін набуває розширеного тлумачення, а саме – це творча праця з метою досягнення більш різноманітного і динамічного культурного життя суспільства та задоволення духовно-культурних потреб людини. А тому під менеджментом культури слід розуміти не лише управління закладами культури, а й діяльність, спрямовану на регулювання процесів у цій сфері, які впливають на економічну, політичну, соціальну, духовну складові життя суспільства [11].

У термінологічному словнику [9] знаходимо визначення поняття менеджмент у культурно-мистецькій сфері – процес планування, організації, мотивації, контролю та координації, спрямований на досягнення певних цілей у галузі соціально-культурної діяльності за допомогою професійно-підготовлених фахівців.

Нові соціокультурні зміни підтверджують актуальність питання культури управління. Нова концепція управління, що характеризується системними змінами у змісті управлінської діяльності, технологіях управління, нове управлінське мислення ґрунтуються на засадах теорій соціального управління, що представляють собою важливу складову загальнолюдської культури [6].

Управління культурною сферою полягає, як відомо, в організації створення, розповсюдження і популяризації творів літератури та мистецтва;

забезпеченні поширення інформації і популяризації досягнень культури; збереженні і використанні культурних цінностей; охороні творів мистецтва і пам'ятників культури, підвищенні культурного рівня населення України; керівництві підприємствами, організаціями, установами і закладами культури [31].

Цільова спрямованість управління організаціями сфери культури зумовлює наявність, власне, процесу управління, який здійснює директор центру культури та дозвілля, підпорядковуючись сільському голові.

Принцип цілеспрямованості управління відображає вимогу ставити цілі з рахуванням їх оптимальності та реальності, соціальної значущості. Перспективність і соціальна значимість цілі відображають безперервний характер розвитку закладу як складного соціального організму.

Цільова спрямованість змушує управлінців звернути особливу увагу на формування відповідної управлінської культури у своїх організаціях, яка вже давно стала обов'язковим елементом високоефективного управління в економічно розвинених країнах світу.

Шляхи формування цільового управління в організаціях сфери культури Висоцької ОТГ можна розглядати на прикладі двох видів управління: організацією загалом з урахуванням її взаємодії із зовнішнім середовищем і людьми (співробітниками), які працюють в організації.

Функціональна спрямованість цільового управління впливає з формування місії (призначення), стратегічних цілей і стратегічних засобів досягнення цілей, які визначаються на стадії взаємодії із зовнішнім середовищем. Потім цілі доводяться до працівників завдяки відповідним рішенням й алгоритмам поведінки [10].

Стратегічний план формується і розробляється вищим керівництвом, але його реалізація передбачає участь усіх рівнів управління.

Загальним зауваженням у цьому процесі може бути наступне: стратегічні плани мають бути розроблені так, щоб не лише залишатися цілісними протягом тривалих періодів часу, але й бути досить гнучкими, щоб при

необхідності можна було здійснити їх модифікацію і переорієнтацію. Загальний стратегічний план слід розглядати як програму, що спрямовує діяльність фірми (установи, організації) протягом тривалого періоду часу, даючи собі звіт в тому, що конфліктна і постійно мінлива ділова і соціальна обстановка робить постійні виклики і сама знаходить відповіді на актуальні питання [32].

Проблеми в управлінні починаються не з моменту встановлення цілей і вибору засобів їх досягнення, а з моменту виконання конкретних робіт і оцінки результатів досягнення стратегічних цілей, які повинні бути інтерпретовані у вигляді конкретних показників для кожного працівника.

У цьому й виявляється істотна роль цільової спрямованості управління, наявність якої, з одного боку, значно підвищила б ефективність роботи працівників, з іншого боку, свідчила про вміння керівників сформувати таку культуру [10].

Для того, щоб організація могла досягти поставлених цілей, а відтак й досягти успіху, необхідно скоординувати роботу залучених до процесу реалізації цілей працівників. Тому управління є надзвичайно важливим видом діяльності для будь-якої організації. За словами А. Файоля, «керувати – означає вести підприємство до його мети, максимально використовуючи наявні ресурси». П. Друкер зазначав, що «управління – це особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу». Призначення управління – внести в управлінську роботу якомога більше системності, порядку, передбачуваності, логіки, постійності в тому мінливому середовищі, в якому працює керівник [30].

В Україні здійснюється мало досліджень з наукового обґрунтування шляхів формування управлінської культури з позицій її цільової орієнтації на кінцеві результати. У цьому зв'язку з упевненістю можна вважати діючу вітчизняну систему управління безцільовою зі слабким зворотним зв'язком

щодо кінцевих результатів діяльності працівників і насамперед керівників системи державного управління.

З методологічних позицій складність проблеми нової (для вітчизняних підприємств) управлінської культури полягає в тому, що вона не може виникнути або сформуватися швидко за чийось бажанням як мінімум з двох причин. По-перше, тому що вона не може існувати сама по собі, а є органічною складовою важливішої системи стратегічного управління організацією загалом. По-друге, сприяючи підвищенню рівня використання трудового потенціалу працівників в інтересах організації та індивіда, управлінська культура є продуктом зміненої трудової поведінки працівників (під впливом правил, створюваних механізмом цільового управління).

Трудова поведінка працівників (з огляду на їхню інерційність) може змінюватися поступово під впливом застосовуваних інструментів, що забезпечить послідовне самоусвідомлення працівником своєї ролі в системі управління та участі в досягненні кінцевих результатів підрозділу, в якому працює і організації загалом.

Варто зазначити конкретні шляхи формування нової управлінської культури організації за допомогою застосування конкретних інструментів. Призначення цих інструментів подвійне. Це пружинний механізм цільового управління, який, з одного боку, істотно підвищує трудову віддачу працівників у межах досягнення цілей організації, з іншого – формує нову управлінську культуру цільового управління організацією і її персоналом.

Одним з основних недоліків використання цільової спрямованості в управлінні організаціями сфери культури Висоцької ОТГ є недостатнє фінансування. Хоча сьогодні, зважаючи на ринкові відносини, можна сподіватися, що державне фінансування галузі й надалі буде зменшуватися. Тому потрібно постійно розробляти механізми пошуку коштів на проведення різноманітних заходів, налагодження сталих контактів із бізнесом, об'єднання зусиль (фінансів, кадрового потенціалу) з іншими структурами соціокультурної сфери, що допоможе покращити фінансову складову галузі.

Задля вирішення даної проблеми, Центр культури та дозвілля залучає підприємців та бере участь у написанні проектів.

Успішним прикладом є реалізація у 2017 році проекту «Капітальний ремонт будинку культури с. Висоцьк», результативність реалізації якого полягала у заміні перекриття, заміні покрівлі, заміні вікон, заміні дверних полотен. Потрібно відзначити, що це типові для регіону проекти, в реалізації яких відбувається формування навичок управління та зміни ставлення до власного потенціалу. Спробуємо реконструювати ситуацію.

Рішенням сесії Висоцької сільської ради від 20.04.2017 року № 159 було затверджено «Стратегічний план розвитку Висоцької сільської ради до 2020 року», в який входили питання розвитку культурної сфери Висоцької ОТГ. У «Стратегічному плані розвитку Висоцької сільської ради» у сфері культури основною ціллю визначено розвиток туризму та встановлено два завдання:

1. Створення нових туристичних продуктів.
2. Популяризація туристичних можливостей [40].

Задля поставленої мети та виконання завдань працівники культури виробляють власну стратегію вирішення даного питання. Адже туризм – одна з галузей, що найшвидше розвивається та створює прямі та непрямі економічні, соціальні та культурні вигоди. За допомогою туризму можна досягнути фінансового прибутку у галузь культури і, головне, розширити та поглибити інвестиційну привабливість району..

Розвиток туризму слід розглядати не з позиції максимального збереження об'єктів історико-культурної спадщини, а, передусім, з метою заробляння коштів на послугах для туристів, адже Висоцька ОТГ має багато історичних пам'яток, рекреаційних та природних об'єктів, серед яких: «Народний музей історії Висоцька», Велике Почаївське та Сомине озера, Єврейське та Братське кладовища та багато інших, уже згаданих об'єктів культурної спадщини.

Тому першочерговою ціллю для досягнення цього завдання є ідентифікація та консолідація фізичних осіб, підприємств, організацій, які потенційно можуть отримувати додаткові прибутки від надання туристичних послуг та залучення їх до всіх подальших заходів з розвитку туризму. І хоча такий підхід складає фактично основу всієї культурної політики держави, він є далеко не ефективним, оскільки концентрація уваги лише на зароблянні грошей у галузі культури не є ефективним напрямом. Адже культурна сфера завжди була і в усіх країнах є дотаційною. Тому в цьому плані має бути знайдений певний паритет, інакше потенціал галузі буде швидко втрачено.

Наступна мета – підготовка нових туристичних продуктів на основі вже наявного потенціалу громади.

Враховуючи той факт, що більшість потенційних туристів отримують інформацію для прийняття рішень про нові мандрівки через інтернет, метою роботи з туристами є створення відповідної веб-сторінки на сайті громади та тематичних сторінок у соціальних мережах для просування туристичних можливостей громади.

Потрібно наголосити, що у рамках всеукраїнської Програми «Українське село запрошує» Дубровицький район Рівненщини також не стоїть осторонь реалізації цієї програми. Тут, у садибах відомих майстрів народної творчості облаштовано оригінальні центри відпочинку, господарі яких надають безліч цікавих послуг не лише у харчуванні та, власне, традиційному відпочинку, але й такому, що базується на культурній складовій: навчання гуртовому співу, опанування численними навичками декоративно-прикладного мистецтва, різноманітних ремесел тощо, чим, власне, й стає популярним регіональний туризм.

Цікавий ряд у цьому напрямі представлено у монографії проф. кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ Виткалова С.В., де у спеціальному розділі розглянуто фактично усі агросадиби Рівненщини, зокрема й Дубровицького району з широкою інформацією про можливі послуги. І вже сьогодні ці садиби стають все більш привабливими іноземному туристу,

якому до вподоби місцева екзотика. Та й економічна складова для нього є ще більш привабливою.

Відтак, якщо всі працівники культури активно працюватимуть над досягненням поставлених цілей, то через певний час питання недостатнього фінансування зникне, що дасть змогу створювати нові туристичні продукти та пропонувати відвідувачам значно більший спектр туристичних послуг.

Адже саме завдяки персоналу установ та державній політиці у сфері культури відбувся процес поступової адаптації організацій галузі культури і мистецтва до якісно нових умов функціонування [27].

Утім потрібно пам'ятати і наступне: надмірне захоплення ідеєю заробляння коштів, часто проводить до ігнорування культурної спадщини, її збереження у належному технічному стані та й питань духовності загалом. Адже руйнація пам'ятки – це значно більше зло, ніж брак коштів у громади, які в принципі можна здобути безліччю інших заходів та форм. Тому важливим у цьому плані є скоординований обсяг завдань, який би залишався ефективним, незалежно від кількості туристів, наявності розташування відповідної інфраструктури біля пам'ятки тощо. І сучасна культурна політика, і на цьому також потрібно наголосити окремо, досить часто ігнорує саме культурний сегмент на догоду лише зароблянню коштів.

Хоча це значною мірою помітно і в сучасній школі, мета навчання в якій часто також зводиться до формування навичок забезпечити себе якимись коштами, здобути навички, потрібні для відкриття власної справи, забуваючи про духовну складову, потребу працювати в інших галузях, не менш потрібних для громади, ніж це може бути виключно бізнес.

Це є трагедією країни, адже бажання бути лише юристом чи адвокатом, як і бізнесменом чи естрадною зіркою, у той же час нівелює ціннісний ряд молодій людині, її нерозуміння того факту, що професіоналізм у будь-якій сфері є найважливішим, а тим більше, для таких сфер, що є «публічними».

Адже суспільству не в меншій мірі потрібні й педагоги, лікарі, фахівці сотен інших професій, без яких нормальне функціонування країни не

можливе в принципі. І в цьому плані роль закладів культури, а надто на селі, має бути важливим чинником у популяризації не менш потрібних професій саме соціокультурної сфери.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ВИСОЦЬКОЇ ОТГ).

2.1. Специфіка організації масових заходів у Висоцькій ОТГ

Масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також з ініціативи політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури [2].

Так, на думку А.Жаркова, під масовими заходами слід розуміти громадсько-політичні, спортивні, культурні та інші заходи, в яких бере участь чимала кількість учасників, туристів, гостей та місцевого населення [18].

Залежно від цілей, масові заходи можуть бути спрямовані на задоволення політичних, культурних, духовних, професіональних, спортивних та інших потреб великої кількості людей, які об'єднані загальними інтересами. Характерною особливістю тут є задоволення деякими групами громадян різноманітних потреб в конкретному заході [56].

Висоцька сільська рада (об'єднана територіальна громада) є адміністративною одиницею Дубровицького району Рівненської області і включає, як уже ноголошувалося, 10 населених пунктів.

Організація масових заходів у територіальній громаді відбувається на трьох рівнях: на державному рівні (Міністерство культури та інформаційної політики України), на місцевому рівні (управління культури і туризму Рівненської обласної держадміністрації та Відділ культури, молоді та спорту Дубровицької районної держадміністрації) та на рівні закладів, які безпосередньо і виконують функцію організації [51].

Розглянемо організацію масових заходів на місцевому рівні.

Організація масових заходів координується Рівненською обласною державною адміністрацією, Центром культури та дозвілля та сектором освіти, культури, молоді та спорту Висоцької сільської ради.

Управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації організують та беруть участь у проведенні спартакіад, конкурсів, турнірів, виставок, фестивалів творчості, конференцій, форумів, зльотів інших заходів, спрямованих на підвищення культурно-освітнього рівня та фізичного здоров'я дітей і молоді, а також здійснюють заходи з патріотичного виховання молоді [50].

Одним з основних завдань Центру культури та дозвілля є сприяння молодіжним громадським організаціям та державним закладам, які приймають участь в організації масових заходів [41]. В даному випадку під сприянням слід розуміти планову організацію діяльності закладів культури базової мережі у, виконання регуляторної функції у ставленні до молодіжних громадських і приватних організацій, діяльність яких має відношення до проведення масових заходів.

Також на місцевому рівні затверджуються плани роботи закладів сфери культури комунальної форми власності і розробляються культурно-мистецькі заходи, спрямовані на активізацію рівня дозвілдової культури населення району. В процесі організації масових заходів у межах Висоцької територіальної громади та Дубровицького району зокрема беруть участь практично всі заклади сфери культури підвідомчої території відповідно до профілю їх діяльності.

Наступним, нижчим рівнем, у структурі установ, які мають відношення до процесу організації масових заходів, є установи, заклади сфери культури комунальної форми власності.

Основним осередками проведення масових заходів є клуби. Нагадаємо, що перші згадки про існування закладів клубного типу знаходимо в історичних джерелах XVII сторіччя. Ці організації набувають різних форм у залежності від характеру соціального ладу, проте вони відзначаються

яскравою соціальною спрямованістю, а основна мета їх діяльності спрямована на задоволення суттєвих соціальних потреб певного класу, прошарку, соціальної групи. Широко відомі клуби британської аристократії, які відігравали в суспільстві суттєву культурно-просвітницьку роль.

У часи французької буржуазної революції клуби перетворюються на політичні центри буржуазії. Базовим принципом організації клубних закладів капіталістичного суспільства став майновий, класовий, стратифікаційний розподіл. Це були організації закритого типу, існували для задоволення рекреаційних та культурних потреб різних верств населення.

Наприкінці ХІХ-початку ХХ сторіччя в Україні також виникає мережа Народних домів. Клубні заклади цього типу створено за ініціативою передової частини представників вищого і середнього класів. Їх основним завданням стала культурно-просвітницька робота серед представників нижчих верств населення спрямована, передусім, на розповсюдження моральних цінностей, поширення буржуазного способу життя. Зважаючи на величезну популярність цих організацій серед усіх прошарків середніх та нижчих класів дореволюційного суспільства, ліберальна буржуазія та різночинна інтелігенція з часом перетворили їх на осередки політичної агітації та пропаганди.

Виникнення клубу, як окремого типу соціальної організації, базується, як відомо, на потребі людини у спілкуванні з іншими людьми. Найбільш яскраво вона виявляється у вільний час, у години дозвілля, коли особа вибирає для себе той вид діяльності, що відповідає смакам, нахилам і здібностям. Культурно-дозвіллева діяльність в умовах клубного закладу значно менше формалізована та регламентована, ніж інші сфери діяльності людини. Ця особливість і становить специфічну рису клубу як соціальної організації.

Водночас державні клубні заклади мають значне суспільне навантаження. Вони створюють умови для соціалізації особистості, заохочуючи її до участі у різних формах громадського життя. Унікальність

клубу як соціальної організації полягає в органічному сполученні двох протилежних тенденцій соціального життя – соціальногрупової й особистісної, колективної та індивідуальної. Клубні заклади спрямовані на забезпечення максимального волевиявлення людини, вони позбавлені негативних санкцій як засобу корекції соціальної поведінки, будують свою діяльність на стимулюванні потреби у позитивній соціальній дії.

В умовах соціалістичного ладу спостерігається нова фаза розвитку клубних закладів. Вони стають найчисленнішими серед інших дозвіллевих організацій; з комерційних, замкнених структур перетворюються на загальнодоступні, народні. Про значення цих культурно-дозвіллевих організацій для радянської держави свідчить уже той факт, що в умовах економічної скрути значні кошти виділялись на їх утримання, облаштування, підготовку кадрів, планомірно зростала їх мережа. Клубні заклади переходять на повне державне утримання.

У 40-х роках майже кожний населений пункт (як сільський, так і міський) мав заклад культури клубного типу. Така увага суспільства до клубного закладу пояснюється тим, що він відігравав значну роль у соціалізації населення, формуванні нової структури культурних цінностей, забезпечував швидкий зворотний зв'язок між особистістю і суспільними інститутами, сприяв становленню та відпрацюванню нових соціальних відносин.

Уперше в історії світового державного будівництва організація дозвілля населення, фіксується в Конституції та інших нормативних актах як суспільно значуще завдання держави. Клубний заклад як дозвіллева організація – це культурний центр спілкування, духовного збагачення і відпочинку населення, діяльність якого спрямована на соціалізацію, інтелектуальний розвиток та творче збагачення людини [26, 27]. Тому сьогодні потрібно врахувати це законодавче положення до подальшої практики організації соціокультурної діяльності. Хоча потрібно враховувати і те, що Україна – це країна ринкової економіки, яка (форма устрою) накладає

відбиток на усі сфери суспільного життя, зокрема й на клубну діяльність і її фінансову складову.

У Висоцькій територіальній громаді збережено мережу установ і закладів культури, у яких діють колективи аматорської творчості. У громаді налічується 10 клубних працівників із них 1 працює на повну ставку, 9 – на 0,75 ставки. Тобто, ситуація не дає особливих підстав для оптимізму. Адже зайнята на неповну ставку людина не дає того результату, на який очікують від неї. До речі, це майже найгірший показник по області.

Тим не менше, навіть у такій ситуації культурна діяльність громади продовжує розвиватися. До успіхів громади слід віднести публічне визнання високої майстерності аматорського колективу – надання почесного звання Народний.

Слід відмітити, що у проведенні масових заходів села Висоцьк, яке є центром громади, важливе значення відіграють будинок культури, філія районної комунальної музичної школи, бібліотеки, зокрема Висоцька публічно-шкільна бібліотека з музейною експозицією, на базі якої за традицією відбувається засідання літературно-мистецького об'єднання поетів Дубровиччини «Журавлина» [19] (додаток Г).

Ще одним важливим чинником в організації масових заходів є робота з різними категоріями населення як у закладах культури клубного типу, так і публічно-шкільних бібліотеках та музеї.

Мережа публічно-шкільних бібліотек складається з 8 книгозбірень. На даний час мережу бібліотечних закладів громади збережено.

Проведення масових заходів у сільській місцевості суттєво відрізняється змістовним наповнення і не задовольняє потреби сучасної сільської молоді. Це можна пояснити тим, що сільські місцевості не мають у своєму розпорядженні всіх доступних засобів для організації масових заходів. В селі недостатньо дозвіллевих закладів, які б сприяли кращому розмаїттю масових заходів. Актуальними лишаються проблеми капітального ремонту, модернізації та технічного переобладнання закладів культури,

якості надання послуг у сфері культури і мистецтва з урахуванням державних соціальних стандартів. Впливає на задоволення наданими послугами й доступність до мережі Інтернет. Тож сьогодні клубні, як і будь-які інші заклади культури, мають знайти власне місце у продукуванні певного культурного продукту, який би не дублював наявний у мережі.

Тож при підготовці масових заходів потрібно пам'ятати, що людина, яка приходить до закладу культури після трудового дня, не завжди здатна до напруженої розумової та творчої діяльності. Головним для неї стають рекреаційні потреби, які споживач задовольняє, включаючись у порівняно легкі за змістом культурно-дозвіллієві заходи та заняття. В час дозвілля особистість переключається на більш легкі, порівняно з працею, види діяльності, що мають напівігровий чи ігровий характер, характеризується відсутністю чіткого регламенту й правил.

Отже, у Висоцькій ОТГ організацію масових заходів здійснюють державні органи влади, заклади сфери культури комунальної форми власності.

Враховуючи факт чіткого ієрархічного підпорядкування державні органи влади (управління ОДА, сектор освіти, культури, молоді та спорту, Центр культури та дозвілля) здійснюють безпосередній контакт із населенням громади і району через працівників таких закладів як будинки культури, сільські клуби, бібліотеки, музеї.

2.2. Основні форми масових заходів закладів культури Висоцької ОТГ

З поміж установ комунальної форми власності, що функціонують у Висоцькій ОТГ, особливо активно організовують масові заходи Будинки культури с. Висоцьк та Людинський сільський клуб. Це пов'язано з їх цільовою спрямованістю.

Розглянемо організацію масових заходів більш докладно на прикладі діяльності сільського будинку культури с. Висоцьк Висоцької сільської ради.

Згідно з Положенням [41], будинок культури с. Висоцьк – це культурно-освітній заклад комунальної форми власності, що забезпечує збереження й розвиток національної культури та мистецтва, задоволення потреб громадян у самодіяльній творчості, організації їх змістовного відпочинку й дозвілля.

Тому основною метою діяльності Висоцького будинку культури є проведення масових заходів для задоволення культурних запитів усіх верств населення з урахуванням їх певних професійних, національних, вікових та інших особливостей, розвиток духовності, популяризація творів літератури і мистецтва, розвиток народної творчості, а також організація відпочинку і дозвілля громадян, організація клубної роботи з молоддю в підпорядкованих позашкільних клубах на безоплатній основі.

Пріоритетні напрями діяльності будинку культури с. Висоцьк визначають його функції, серед яких: творча, культурно-виховна, пізнавальна, розважальна, методична.

Протягом 2020 року робота Висоцького будинку культури спрямовувалася на виконання Програми розвитку культури Дубровицького району на 2020 рік, Програми проведення масових заходів на відзначення державних свят, ювілейних і знаменних дат, фестивалів, конкурсів, а також комплексного плану роботи на 2019-2020 рік [40].

Основою для планування художньо-масової роботи є річний святковий календар, який складають:

- традиційні свята (новий рік, Різдво Христове, Стрітення зустріч весни, Великдень, Трійця, Івана Купала, спасівський цикл, Покрова Богородиці, Андрія, святого Миколая);
- державні свята: День соборності України, Міжнародний жіночий день, День Перемоги, День Конституції, День незалежності України;
- професійні свята;
- історико-культурні, літературні, мистецькі;
- спортивні свята.

Традиційні свята наповнюють календарний рік і формують відповідний ритм життєдіяльності населення (від свята до свята).

У Висоцькому будинку культури працюють вокальний, драматичний, музичний та фольклорний жанри. В репертуарах колективів – твори українських та місцевих авторів, місцевий фольклор [54].

Колективи художньої самодіяльності Висоцького будинку культури постійно беруть участь у фестивалях, оглядах, обласних заходах.

С. Виткалов зазначає, що для багатьох людей саме фестивалі стають особливою частиною світогляду, надають змоги задовольнити естетичні, рекреаційні, гносеологічні потреби [5]. Це характерно і нашому району.

У січні 2018 року у Висоцькому будинку культури всі сільські колективи звітували на місцевій сцені в рамках фестивалю «Новорічно-різдвяні піснеспіви – 2018» [35, 52].

У велику, дружню родину, зібрав воєдино IV районний фестиваль родинної творчості, серед творчих родин Дубровицького району, який носить назву «Пісенне єднання». На даному фестивалі брали участь і творчі родини Висоцької ОТГ [16]

Потрібно згадати про кожну родину, яка знайшла вільний для того час та приїхала подарувати хвилини радості для усіх небайдужих почути українську пісню, а це такі творчі родини: сімейний дует Зузи, Подарецьких, яким вдалося зберегти теплу атмосферу свята.

Кожна творча родина своєю участю у фестивалі народної творчості популяризувала родинні форми виховання.

Для підведення підсумків проведеного заходу, слово мала начальник відділу культури і туризму РДА Н.Мозоль, яка щиро подякувала усім творчим родинам за участь у фестивалі, а також нагородила подяками учасників фестивалю за збереження та популяризацію традиційного народного мистецтва та організацію виставки з пасхальною символікою «Великодній кошик».

У Дубровицькому районному будинку культури за участю працівників культури Висоцької ОТГ цікаво пройшов фестиваль-конкурс «Бібліофест», приурочений Всеукраїнському Дню бібліотек, який організований серед спеціалістів Дубровицької централізованої системи публічно-шкільних бібліотек [16].

На фестивалі представлено широкій громадськості інноваційні послуги, які бібліотеки району надають місцевим громадам, використовуючи Інтернет та інформаційні технології. Свої презентаційні стенди оформили 20 бібліотек Дубровицької централізованої системи публічно-шкільних бібліотек, які мають досвід успішного обслуговування читачів, впровадження безкоштовних послуг. Районний будинок культури зібрав усіх бажаючих, хто любить книгу і бібліотеку. На фестивалі відбувся святковий ярмарок, на який запрошували господар із господинею (Ірина Потер та Дмитро Самко) відвідати презентації проектів інноваційних бібліотечних послуг із різноманітних актуальних тем. На всіх тут чекали чудові гостинці, можна поласувати солодощами, було чим здивуватись і дещо придбати, адже щедрі дарунки від кожної бібліотеки, кожного столу, тут речі умільців, буклети, плакати, книжки, саморобки самих бібліотекарів, книголюбів їх читачів.

У черговий раз на Дубровиччині пройшов обласний фестиваль-конкурс хорових колективів імені земляка, відомого хормейстера, народного артиста України, композитора Євгена Івановича Кухарця.

Є. Кухарець народився в багатому на народні таланти поліському краї в селі Велюнь, Дубровицького району.

Щоб віддати шану людині, яка над усе любила Україну, свою родину та щиру українську пісню приїхали на Дубровиччину кращі хорові колективи Рівненщини. Святкова колона колективів – учасників фестивалю на чолі з духовим оркестром Сарненського районного будинку культури крокувала до майдану Злагоди, де розпочалося представлення колективів [16].

На фестиваль прибули народні аматорські хорові колективи: «Богущ» – Березнівського РБК, кер. – заслужений працівник культури України

Ф. Гощук; «Чорнобривці» – Гощанського районного об'єднання культури і дозвілля, кер. – заслужений працівник культури України Л. Сітовський; «Барви» – с.Чудниця Гощанського району, кер. В Власюк; «Діброва» – Корецького районного будинку культури і дозвілля, кер. О. Зданюк; «Горинь» – Рівненського міського палацу культури, кер. – заслужений працівник культури України М.Назаренко; «Верес» – Рівненського міського будинку культури, кер. – заслужений працівник культури України П. Невірковець; колектив с. Клесів Сарненського району, кер. – А. Блощаневич; колектив Сарненського РБК, кер. – заслужений працівник культури України В. Торчик; колектив с.Рокитно Рокитнівського району, кер.– Н.Ярмошко; колектив с. Малий Шпаків Рівненського району, кер. – С.Якимчук; колектив с.Зоря Рівненського району, кер. – О.Коник; колектив Радивилівського РБК, кер. Я.Жолкович; колектив Острозького РБК, кер. – заслужений працівник культури України М.Крет; колектив приватного підприємства «Розвазьке» с.Розваж Острозького району, кер. – В.Хмарук; колектив Млинівського районного центру культури і дозвілля, кер. – С.Гавриленко; колектив Мирненського сільського будинку культури Костопільського району, кер.– О.Зданюк; колектив Здолбунівського РБК, кер. – М.Хоменко [16].

Відкриття фестивалю розпочалося з відомої нам пісні Є.Кухарця на слова М.Негоди «Над колискою сина», яка звучала зі сцени у виконанні зведеного хору під керівництвом нашої землячки О.Коник, керівника народного аматорського хору с.Зоря Рівненського району. Учасники фестивалю продовжували свої виступи в приміщенні районного будинку культури, в ході яких відбувалося підтвердження колективам звання «народний», а на майдані Злагоди продовжувалась концертна програма за участю колективів Рівненщини.

Ще одним потужним фестивалем, який діє на Рівненщині, є фестиваль сільських колективів аматорської творчості «Таланти твої, Рівненщино!»,

який відбувся 15 грудня 2019 р. у будинку культури с. Зоря Рівненського району.

Метою даного заходу є підтримка та розвиток всіх видів і жанрів аматорського мистецтва в сільській місцевості; виявлення та активізація творчих здібностей сільських аматорів, сприяння їх подальшої самореалізації; зростання виконавської майстерності аматорських колективів, підвищення їх художнього рівня.

Організаторами заходу виступили управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації, комунальний заклад «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, відділ культури і туризму Рівненської районної державної адміністрації.

Цей фестиваль проходив у чотири етапи. Перший відбірковий відбувався у селах та селищах області (зокрема у с. Висоцьк Висоцької ОТГ), другий – в районах, третій – обласний і четвертий – заключний концерт.

На завершальному концерті вийшли на сцену творчі колективи та виконавці, які, за рішенням журі, стали переможцями зональних етапів у різних жанрах.

Свято сільської аматорської творчості органічно доповнила ще одна визначна подія в культурно-мистецькому житті Рівненщини – 80-річчя Рівненського обласного центру народної творчості, який є організатором і натхненником фестивалю, а також великої кількості інших мистецьких заходів: концертів, виставок, презентацій як у м. Рівне, так і в найвіддаленіших куточках Рівненської області.

Два колективи Висоцької ОТГ: народний аматорський вокальний ансамбль «Журбина» Людинського та хореографічний колектив «Amber» Вербівського сільських клубів стали учасниками даного фестивалю (див. додаток Д).

Підкреслимо, що на Дубровиччині набрав популярності туристично-кулінарний фестиваль «Дубова ложка». Особливістю даного фестивалю є те, що українська національна страва, борщ, готується під час заходу. Протягом

свята тривають як культурні, так і спортивні заходи. Вже ближче до завершення фестивалю журі оцінює презентацію борщу кожної команди, естетичний вигляд подачі страви (додаток Е). Заклади культури клубного типу також беруть участь у фестивалі «Дубова ложка».

Всі клубні установи – активні учасники культурно-масових заходів як громади, так і району, зокрема:

- 24 серпня 2019 року організовано та проведено народне гуляння для жителів та гостей громади до Дня незалежності України та святковий концерт за участю аматорів народного мистецтва Центру культури та дозвілля;

- фестиваль сільських аматорів народної творчості;

- семінар із хореографічного жанру.

- 28 серпня проведено урочистості та святковий концерт до Дня села Висоцьк.

У зв'язку із запровадження карантину по всій Україні (Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211) [38] деякі заходи проводилися в режимі онлайн.

Так, наприклад, директором Центру культури та дозвілля Ю.Карпович запропоновано та проведено на власній сторінці у Фейсбук онлайн-конкурс «Великодній ребус розгадай, подарунок забирай»; розгадування ребусів-прислів'їв про мову і слово, приурочених до Дня писемності і мови; до Дня Конституції – «Ребус розгадай – подарунок забирай» (додаток Ж).

30 січня працівники культури взяли участь у «Вікімарафоні» – наймасштабнішій акції з редагування Вікіпедії, за що були нагороджені подарунками, а директор Центру культури та дозвілля, Ю.Карпович нагороджена подякою ГО «Вікімедіа Україна» за підтримку Вікімарафону з написання статей до української Вікіпедії (додаток И).

Вже третій рік поспіль стало традицією проведення Масниці, яка символізує перехід від Зими до Весни. Вона розпочинає весняний цикл традиційних свят українців. Це веселе свято, сповнене народних обрядів. Наші предки вірили: піснями, танцями та різними заклинаннями можна прогнати Зиму та накликати Весну. Згодом з'явилося спрощене розуміння цього обряду (Зима зустрічається з Весною). А в дійсності, розпочинається нове коло в природі. В організації та проведенні свята взяли участь працівники культури клубного типу Висоцької ОТГ: Вербівський СК, Висоцький СБК, Людинський СК, Партизанський СК, Руднянський СК [15].

Варто відмітити і те, що читачі публічно-шкільних бібліотек громади залучаються до Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Книгоманія-2020» серед учнів 6 - 7 класів закладів загальної середньої освіти.

Участь у даному конкурсі взяли Ламайчук Анастасія (учениця 6 класу Людинської ЗОШ, бібліотекар Янковська Г.К.) та Шумелянко Орися (учениця 7 класу Висоцької ЗОШ, бібліотекар Карпінська К.М.) Усі діти отримали дипломи учасника II етапу Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Книгоманія-2020» та подарунки від письменника-земляка Г.Яцути. Перемогу здобула Шумелянко Орися [24].

Так, 2019 року у приміщенні Висоцької публічно-шкільної бібліотеки для здобувачів освіти 4 класу Висоцького закладу загальної середньої освіти відбувся тематичний захід «Шануй Шевченка Україно, як матір рідного сина!», присвячений 206-річниці від Дня народження Т.Г.Шевченка.

У бібліотечній кімнаті діяла виставка робіт, творів «Шляхами Тараса» за участю постійних читачів книгозбірні. На стіні була розміщена фотозона (портрет Кобзаря), який створили працівники культури клубного типу. А вишивальниця, майстриня декоративно-ужиткового мистецтва Висоцького сільського будинку культури Ольга Зуза, спеціально підготувала до відзначення річниці з Дня народження Кобзаря вишитий «Заповіт».

Під музичний супровід директор Центру культури та дозвілля розпочала літературно-музичне Шевченківське свято, а продовжила свято

переможець обласного конкурсу читців – аматорів «Кобзарева струна не вмирає» 2018 року Таїса Яцута, учасниця аматорської творчості Людинського сільського клубу віршем «Україно, молитво моя, берегине». Глядачі із захопленням слухали талановитих виконавців – учасників свята.

Учні переглядали тематичні відеоролики, розгадували ребуси, доповнювали поезії Шевченка, переглядали його картини та автопортрети, знайомилися із висловами відомих людей про Тараса Шевченка, опрацювали прислів'я із Букваря Шевченка та пояснювали їх, дізналися цікаві факти, пов'язані із Кобзарем, працювали над лепбуком.

Заслуговує на увагу захід «Кобзарева струна не вмирає», який відбувся у 2020 році на базі Висоцької публічно-шкільної бібліотеки як традиційний огляд-конкурс читців-декламаторів, згідно Положення обласного управління культури і туризму та наказу сектору освіти, культури, молоді та спорту Висоцької сільської ради «Про організацію проведення конкурсу читців-декламаторів «Кобзарева струна не вмирає», присвяченого пам'яті Т.Шевченка» [16].

Метою конкурсу є вшанування пам'яті Т.Г.Шевченка та національно-культурне відродження України, виявлення та розкриття молодих талантів-виконавців розмовного жанру.

Майбутнє нашої держави в великій мірі залежить від національної свідомості її юних громадян, а ця подія якраз дає прекрасну нагоду виховати в них загальнолюдські моральні цінності – здатність до співчуття, повагу до жінки-матері, людську гідність, честь, патріотизм.

На обласному огляді-конкурсі читців-декламаторів «Кобзарева струна не вмирає» Висоцьку сільську ради представляв Постоев Даниїл.

Музика та пісня – доступний масовий вид мистецтва як для дорослих, так і для дітей різного віку. Пісня має свої чари, свою магічну силу, які важливу роль відіграють у нашому житті.

Так, на виконання плану роботи сільського будинку культури створений наказ «Про організацію та проведення звітів вокально-хорового

жанру району» [40] з метою посилення ролі аматорських колективів, підвищення професійного рівня, виконавської майстерності, виявлення та розкриття талантів та новостворених колективів. Започаткований такий звіт під назвою «Калиновий спів», який відбувся у жовтні минулого року, в час коли люди зібрали врожаї, коли на кущах калини яскравими барвами висять червоні кетяги із якою так близько пов'язана наша українська пісня, наша поліська земля – тож саме вона і стала прологом звіту та пошануванням цього символічного для України дерева. Загалом у двох турах проведеного звіту взяло участь 5 клубних установ, які привезли на звіт 8 колективів даного жанру. У виконанні колективів звучали українські народні та авторські пісні.

Методична робота Центру культури та дозвілля спрямовує свою роботу на вдосконалення культурно-дозвілдової діяльності, організацію аматорських об'єднань для всіх категорій населення, забезпечення створення умов для оперативної підготовки кадрів працівників культури клубного типу, удосконалення засобів і форм організаційно-методичної роботи.

Одним з основних напрямів методичної діяльності є проведення заходів у системі підвищення фахового рівня працівників клубних закладів.

З цією метою Центром культури та дозвілля проводяться: семінари, практикуми, творчі лабораторії, показові масові заходи, відкритті заняття колективів самодіяльної творчості.

Зокрема, проводяться семінари директором Центру культури та дозвілля (Ю.Карпович) з клубними працівниками громади. Так, 14 березня 2019 року у приміщенні будинку культури відбувся саме такий навчальний семінар – практикум [58].

Основним завданням семінару є навчити клубного працівника вести документацію закладів культури клубного типу, правильно планувати та облікувати роботу клубних закладів.

Друге питання семінару – роль любительських об'єднань та клубів за інтересами у проведенні масових заходів.

Третє питання семінару – «Інноваційна діяльність закладів культури клубного типу», де розглядалась ефективність роботи по розробці інноваційних культурно-дозвіллевих форм та пошук нових підходів в клубній роботі з організацією дозвілля. Зміни, що відбуваються в культурно-дозвіллевому середовищі, інновації, що нестримно входять у життя, вимагають від працівників культури «включення» в ці процеси.

Директором Центру культури та дозвілля підготовлена презентація «Банк даних клубних закладів та клубних працівників» та розроблений матеріал на допомогу клубному працівнику «Із досвіту культурно-освітньої роботи інших областей».

З метою вивчення та популяризації досвіду інноваційних форм роботи клубних закладів, у серпні 2019 року працівники закладів культури клубного типу Висоцької ОТГ були присутні на занятті творчої лабораторії «Школа початкуючого клубного працівника», яке було організоване організаційно-методичним центром КЗ Дубровицького районного будинку культури пройшло для новопризначених клубних працівників району [16].

Творча лабораторія – це простір, де є навчання, обмін думками і досвідом, а також отримання професійної підтримки. Методи роботи лабораторії: професійні слухання, дискусії, обмін досвідом, практичні заняття, тренінги.

Розглядалися методи роботи установ з розвитку платних послуг, технологія роботи любительських об'єднань та клубів за інтересами, вдосконалення форм і методів організації дозвілля молоді, наочні форми роботи в клубній установі, ігрові форми роботи, клубні установи в сучасних умовах та методика планування роботи СБК (СК), організації масових заходів.

На високому рівні в приміщенні будинку культури відбулись урочистості з нагоди Дня працівника соціальної сфери. До уваги присутніх був представлений святковий концерт на якому виступили аматори сцени.

Суспільно-політичні події в Україні (Революція гідності, АТО) активізували інформаційно-художню роботу клубних закладів, наповнили її новим змістом. За минулі роки в соціально-культурній практиці стали проводити: зустрічі, тематичні вечори, журнали, мітинги-реквієм, літературно-музичні композиції, презентації книг, фотовиставки, флешмоби, суспільні акції тощо. Тематичні вечори – комплексні заходи, розраховані на масову аудиторію, присвячені важливій та близькій аудиторії темі, яка задовольняє її потребу в спілкуванні, соціальній діяльності та творчості, викликає позитивний емоційний відгук. Це сценічна композиція з документальним сюжетом, реальними героями, достовірною інформацією, цікавими людьми, вдало підібраним художнім матеріалом, що реалізується в жанровому розмаїтті вечорів (вечір-розповідь, вечір-хроніка, вечір-портрет, вечір-репортаж, вечір-мітинг, вечір-ритуал, вечір-концерт, вечір-кіно, літературна композиція).

У практиці закладів культури району і громади зокрема є тематичні вечори, присвячені Дню незалежності України («Велична і свята Україна»), Дню Перемоги («Дорогами слави»), голодомору («Скорботний 33»), битві під Крутами («Коли встають до зброї сини»).

Клубні журнали знову повертаються у практику клубних закладів Висоцької ОТГ, які започаткували журнали «Вони боролись за Україну», які дозволяють розказати про захисників під час революції гідності та АТО.

До інформаційно-художніх форм належать мітинги-реквієми, приурочені відкриттю меморіальних дошок та вшанування пам'яті загиблих.

Зазначимо, що в названих формах провідним елементом є інформація, яка розкриває їх ідейний зміст, складає просвітній та виховний потенціал, а художній матеріал виконує підсилюючу драматургічну функцію. Це робить інформаційно-художні заходи актуальними в наш час.

На високому організаційному рівні пройшов урочистий концерт до Дня Збройних Сил України, що відбувся у Висоцькому будинку культури. У цей святковий день вшановують військовослужбовців строкової та контрактної

служби, працівників місцевих комісаріатів, юнаків, що готуються до свого військового обов'язку, який зміцнює обороноздатність та безпеку нашого рідного Полісся. Відкрив урочистості народний аматорський вокальний колектив «Журбина» піснею «Хай живе Україна».

Козаки вірили в силу Покрови Присвятої Бородиці, тому на сцену вийшли молоді козаченьки, учасники хореографічного гуртка «Amber» (керівник Іван Твардовський), які повністю передали глядачам дух козацтва та завершили святкування Дня захисника України. Колектив Центру культури та дозвілля Висоцької ОТГ подарував незабутнє свято, гарний настрій та позитивні емоції, в котрий раз продемонстрував таланти та майстерність учасників художньої самодіяльності. Усі номери мали патріотичний характер.

Свідченням того, що заклади культури Висоцької ОТГ беруть активну участь у культурному житті Дубровицького району є одна із заміток у регіональній газеті «Дубровицький віник», в якій зазначено, що танець у виконанні учасників художньої самодіяльності Вербівського ільського клубу дуже сподобався від глядачам [14].

Отже, масові заходи займають вагомe місце в культурній практиці закладів культури Центру культури та дозвілля Висоцької сільської ради та закладів культури Дубровицького району, які залучають населення до різноманітної культурно-творчої діяльності, що є вагомим чинником формування культурного простору в регіоні.

2.3. Особливості функціонування масових заходів у закладах культури Висоцької ОТГ в структурі району

Мета цього параграфу – проаналізувати специфіку соціокультурної діяльності, що організується у закладах культури територіальної громади.

Заклади культури Висоцької ОТГ та Дубровицького району загалом відвідують різні категорії населення. Всіх потенційних учасників культурно-

дозвіллівої діяльності закладів культури клубного типу можна умовно поділити за певними соціально-демографічними характеристиками, а саме: на групи: за місцем проживання, віком, професією, за соціальним станом, уподобаннями (інтересами) тощо.

Керівництво установ культури намагається запропонувати максимально можливий варіант форм творчої самореалізації. У підтвердження додамо статистики. Щоб задовольнити культурні потреби населення Висоцької ОТГ, при Центрі культури та дозвілля станом на 1 січня 2021 року, діє 14 клубних формувань, а саме:

- Народний аматорський вокальний ансамбль «Журбина», керівник Т. Яцута. Колектив створений у 2013 році і на даний час складається з 10 учасників. Цей колектив постійно бере участь у масових заходах громади, має досить цікавий репертуар і талановитих виконавців. Він, власне, є й уособленням традиційного вокального виконавства в районі.

- Вокальний ансамбль «Височаночка», керівник Р. Подарецька. Цей колектив створений у 2017 році та не стоїть осторонь від культурно-масової роботи громади. Головним завданням цього творчого колективу є збереження надзвичайно багатого українського фольклору, а також залучення до цієї праці населення Дубровицького району. Його учасники намагаються записувати автентичні зразки фольклору району і на їх підставі створювати оригінальні сценічні образи.

- Хореографічний колектив «Amber», керівник І. Твардовський. Колектив сформований в 2016 році; постійно урізноманітнює свій репертуар, бере участь у концертах громади та району. Він, як і переважна більшість аналогічних структур, користується високою популярністю в районі, засвідчуючи, що хореографія має чималі перспективи. .

- 5 вокальних жіночих гуртів, керівники М. Янковська, З. Нагорна, Н. Джус, І. Твардовський, Г. Бовгира.

У репертуарі гуртків є досить цікаві автентичні пісні, колискові, українські народні пісні тощо. Колектив створений з метою збереження

української народної пісні, та залученні до культурної та творчої роботи категорії людей середнього віку.

- Вокальне жіноче тріо «Мережка», керівник Г. Бовгиря. Колектив створений у 2013 році, його репертуар досить різноманітний; він є учасником багатьох фестивалів, свят, концертів. Має на меті залучити якомога більше людей до вокальної творчості, та задовольнити культурні потреби населення (в основному такі категорії, як молодь та людей середнього віку).

- 5 гуртків художнього слова, керівники Ю. Мазанович, І. Твардовський, Р. Подарецька, Т. Яцута, З. Нагорна [40], [41].

Учасники гуртків неодноразово брали активну участь та виступали в ролі ведучих у районних культурно-масових заходах та заходах громади. Гурток спрямований на задоволення культурних потреб і розкриття власних талантів абсолютно всіх категорій населення району.

При підготовці та проведенні масових заходів у закладах культури клубного типу Висоцької ОТГ працівники культури дотримуються такого алгоритму:

- визначити мету проведення масового заходу. Мета – це передбачення результатів діяльності з урахуванням реальних можливостей і потреб. Визначення мети забезпечує перспективний творчий характер процесу підготовки традиційного свята;

- визначити форму проведення традиційного свята (традиційне чи календарне свято, виставка, театралізоване дійство тощо);

- узгодити тему, форму та план проведення заходу з адміністрацією закладу;

- створити сценарій. До написання сценарію варто залучати відвідувачів, колег. Перед написанням сценарію необхідно опрацювати літературні джерела, ресурси бібліотек, інтернету з даної теми;

- підготувати перелік конкурсів, ігор, розваг тощо;

- підготувати перелік концертних номерів;

- проаналізувати ресурси часу проведення традиційного свята – святкове дійство повинно тривати не більше 45 хвилин, через кожні п'ять хвилин бажано змінювати форму діяльності, щоб зосереджувати увагу глядачів;
- вибрати оригінальну назву заходу;
- залучити максимально можливу кількість відвідувачів до підготовки та проведення заходу;
- розподілити доручення та ролі;
- здійснити аналіз матеріальних ресурсів та вирішити фінансово-економічні завдання (придбання костюмів, ігрового реквізиту, подарунків, квітів та ін.);
- провести необхідну кількість репетицій заходу та генеральну репетицію;
- забезпечити оформлення сцени, зали та інших приміщень;
- забезпечити звуковий супровід заходу;
- організувати чергування в роздягальні, коридорах та інших місцях.

Отже, досконало підготовлені та майстерно проведені масові заходи є ефективною формою культурно-масової роботи та формування сучасного соціокультурного простору будинку культури с. Висоцьк. Ефективність масових заходів у закладах культури залежить не лише від вдало обраної форми проведення, а й від методів і прийомів його підготовки, врахування вікових та індивідуальних особливостей відвідувачів, дотримання правил техніки безпеки.

Важливою умовою ефективності функціонування масових заходів є знання особливостей дозвіллевої аудиторії. Завдання організатора масових заходів – розширити реальну аудиторію закладів культури за рахунок потенційної. Допомогти людині визначитись, включитись у масову дозвіллеву діяльність відповідно до своїх інтересів, уподобань і здібностей – це завдання працівників клубної установи.

Клубна діяльність впливає на загальну структуру і зміст організації масових заходів. Будь-який працівник сфери культури повинен постійно вивчати аудиторію, збирати побажання, пропозиції щодо плану роботи, організації масових заходів, відгуки щодо їх проведення. А для цього потрібно надати таким видам діяльності певного наукового формату, тобто опанувати методикою проведення соціологічних досліджень чи інших форм отримання первинної інформації і лише у такий спосіб можна сподіватися на високий результат роботи з аудиторією.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз спеціальної літератури з культурно-дозвіллевої проблематики, соціокультурних проблем розвитку суспільства, загальних питань розвитку культури, а також джерельної бази дослідження та й власного досвіду організації цього виду діяльності, дає підстави зробити такі висновки:

- Культурно-дозвіллева діяльність є важливою складовою соціокультурної практики суспільства, оскільки виконує чимало функцій, спрямованих на становлення цього суспільства. Відтак – вона також є предметом наукового осмислення, знаходиться у полі зору науковців різних галузей знань – педагогіки, психології, соціології, дозвіллезнавства, економіки та ін. Інститут дозвілля, забезпечуючи умови для прояву та задоволення культурно-дозвіллевих потреб населення, сприяє визнанню просвітництва, рекреації та творчості як суспільних цінностей.

- Найбільш типовими функціями культурно-дозвіллевої діяльності, узагальнюючи наявні класифікації, є соціалізаційна, творчо-розвиваюча, функція спілкування та рекреаційно-розважальна, які різною мірою пов'язані з соціальними потребами і суспільними обов'язками людини.

- Реформа місцевого самоврядування спричинила активізацію діяльності і в мережі установ культури, що помітно по усій управлінській вертикалі, зокрема й на регіональному рівні.

- Необхідність упровадження цільового підходу в управлінні організаціями сфери культури Висоцької ОТГ в сучасних умовах, насамперед, зумовлена обмеженістю бюджетних можливостей держави, яка не спроможна фінансувати збереження і виробництво духовних цінностей. Тож важливою необхідністю стає виявлення найбільш гострих проблем у культурній сфері, визначення відповідно до цього пріоритетних цілей і створення програм для досягнення цих цілей.

- Розробники програм розвитку культури не повинні ігнорувати зміни культурного середовища, що відбуваються, способу життя, потреб і уявлень людей. Оцінка і прогнозування цих змін обумовлюють цілеспрямований управлінський вплив на культурні процеси з метою формування єдиного культурного простору, що важливо для будь-якої держави. При цьому необхідною умовою створення єдиного культурного простору є цільова спрямованість управління організацією сфери культури.

- Не зважаючи на значний доробок науковців у питанні вивчення соціокультурної сфери, характеристику чи специфіку вивчення масових заходів на сучасному етапі не можна вважати вичерпною, адже організація масових заходів відповідає вимогам часу, постійно змінюються та залежать від регіональних особливостей. Саме останні в науковій літературі розглянуті доволі слабо, як і загалом регіональний культурний простір.

- У процесі проведення дослідження з'ясовано, що стала класифікація масових заходів відсутня, через постійну еволюцію сфери та форм роботи, що використовуються кожним конкретним співробітником чи закладом. Утім, узагальнюючи найбільш типові ознаки, ці заходи можна звести до наступних: фестивалі, спортивні змагання, культурно-мистецькі конкурси та конкурсні програми, масові свята, народні гуляння культурно-видовищного характеру, що проводяться з нагоди відзначення державних, професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також з ініціативи політичних партій, рухів, громадських об'єднань, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури є формами організації дозвілля.

- Порівнюючи наявну систему масових заходів з аналогічними формами, типовими, до прикладу, 80-м рокам ХХ століття, можна помітити, що тоді їх складала художньо-масові (свята, фестивалі, вечори, концерти), видовищно-ігрові (маскаради, народні гуляння, розваги), політико-масові (мітинги, демонстрації, паради, урочисті збори), навчально-освітні (курси підготовки фахівців масових професій, факультети громадських професій), інформаційно-дискусійні (диспути, дискусії, вечори запитань і відповідей),

тобто суттєвих зрушень у формах, що використовувалися, не відбулося. Змінився лише зміст чи їх тематичний ряд.

- Встановлено, що сучасні дослідники й надалі продовжують активний науковий пошук нових теоретико-методологічних ідей, які є реакцією на сучасні тенденції, події і явища, що відбуваються в сфері масових заходів. Завдяки цим розвідкам функціональна складова масових заходів представлена пізнавальною, виховною, соціальною, економічною і культурною функцією.

- Аналізуючи масові заходи на регіональному рівні, а саме проведені у межах Висоцької ОТГ, визначено, що сектором освіти, культури, молоді та спорту Центру культури та дозвілля здійснюється планування і проведення масових заходів. Організація цих заходів спрямовується на виконання Програми розвитку культури Дубровицького району на 2020 рік (виходячи з річного плану роботи), зокрема на відзначення державних свят, ювілейних і знаменних дат, фестивалів, конкурсів, а також комплексного плану роботи на 2019-2020 рік. У подальшому ці плани переглядаються, уточнюються і затверджуються на наступний період.

- Дослідивши специфіку організації масових заходів у рамках діяльності закладів культурної сфери Висоцької ОТГ, з'ясовано, що враховуючи факт ієрархічного підпорядкування, державні органи влади здійснюють організацію масових заходів через працівників таких структур, як будинки культури, сільські клуби, бібліотеки, музеї, які й складають соціокультурний простір району.

- Загалом культурно-масові заходи, що проводяться у Висоцькій ОТГ, приурочені державним, професійним святам та календарним датам. Основу діяльності будинку культури с. Висоцьк та сільських клубів у роботі з населенням становлять гуртки і любительські об'єднання, які, в свою чергу, в процесі роботи використовують активні види масових заходів.

- Будинок культури с. Висоцьк проводить більше художньо-масових форм, орієнтованих на велику аудиторію (свята, фестивалі, флешмоби, гуляння, ігрові молодіжні розважальні програми). З метою активізації

клубних закладів у сфері формування культурного середовища села, в районі реалізуються різноманітні соціально-культурні програми, спрямовані на відродження традиційної культури, організацію творчої роботи з молоддю, дітьми, сім'ями, інвалідами.

- Не менш активно, ніж заклади культури клубного типу, за напрямом організації масових заходів у Висоцькій ОТГ працюють і інші структури соціокультурної сфери, зокрема бібліотеки. Зважаючи на те, що основними формами роботи бібліотек є масові, групові, індивідуальні, до масових заходів діяльності бібліотек відносять тематичні вечори, дні інформації, дні фахівця, книжкові виставки та виставки майстрів декоративно-ужиткового мистецтва.

- Проведений аналіз свідчить, що клубні заклади, бібліотеки, музей Висоцької ОТГ є центральними осередками організації масових заходів (організація свят, літературних вечорів, виставкової діяльності, фестивалів).

- Методи впровадження культурної діяльності, які використовуються у Висоцькій ОТГ, є доволі застарілими. Тому виникає потреба у модернізації традиційних форм проведення масових заходів у районі. І в цьому плані розширення творчого потенціалу форм соціокультурної діяльності, як і збільшення кількісно та покращення якісно кадрового потенціалу району, може суттєво змінити ситуацію на краще, а отже, – сприятиме підвищенню ролі мережі закладів культури у процесі духовного зростання молоді. І в цьому плані ОПП спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» є важливим чинником покращення кадрового потенціалу галузі, а відтак - і якісного дозвілля місцевого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Акимова Л.А. Социология досуга: учебн пос. Москва, 2003. 121 с.
2. Безклубенко С. Д. Мистецтво організації громадської думки. Київ, 2018. 215 с.
3. Безпалько О.В., Годлевська А.І., Ірза Г.О., Капська А.Й., Карпенко О.Г. Молодь і дозвілля: теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання. Київ: А.Л.Д., 2006. 208 с.
4. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство. Навч. пос. Київ: Центр навч. літ., 2006. 208 с.
5. Виткалов С. В. Фестивальний рух як культурний феномен сучасності: аналіз регіонального вектора. *Культура України (Вісник ХДАК)*. 2016. Вип. 52; Виткалов С.В. Культурно-освітня діяльність в умовах глобалізації і проблеми галузі. *Народна творчість Рівненщини: культурологічний альм.* 2013. №1 (2). С.7-12; Виткалов С.В., Виткалов В.Г. Сфера культури сучасної Рівненщини та її керівник: Я.М.Мельник. *Народна творчість Рівненщини: журн. КЗ «Рівнен. обл. центр народної творчості» Рівненської облради*, 2013. № 1 (2). С. 13-16 та ін.
6. Вініченко А. А. Особливості формування «Культури управління» в сучасному соціумі. *Педагогіка*. № 1 (2016)
7. Воловик А.Ф., Воловик В.А. Педагогіка дозвілля: навч. пос. Харків: ХДАК, 1999. 329 с.
8. Воловик А.Ф., Воловик В.А. Педагогіка дозвілля: *підручн.* Харків: Харків. держ. акад. культури, 2001. 332 с.
9. Герчанівська П.Е. Культурологія: *термінологічний словник*. Київ, 2015. 439 с.
10. Головатий М. Ф. Управлінські аспекти соціальної роботи: *курс лекцій*. Київ: МАУП, 2004. 368 с: іл.
11. Головач Н. Менеджмент культури в контексті сучасних соціокультурних перетворень. *Культура і сучасність. Культурологія*. 2017. № 2. С. 10-15

12. Гриценко О.А. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. Київ: УЦКД, 2015. 228 с.
13. Дорошенко Г. О. Менеджмент: *навч. посіб.* Київ: ВСВ-Принт, 2015. 298 с.
14. Дубровицький вісник. *Дубровиця*. № 21 (2019) 12 с.
15. Дубровицький вісник. *Дубровиця*. № 45 (2019) 12 с.
16. Дубровицький районний будинок культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dubrrada.gov.ua/zakladi-pdpriyemstva-ta-ustanovi/> (дата звернення 01.03.2021). – Назва з екрану.
17. Ерошенков И.Н. Культурно-досуговая деятельность в современных условиях. Москва: МГИК, 2014. 32 с.
18. Жарков А. Д. Теория и технология культурно-досуговой деятельности. Москва: Изд. Дом МГУКИ, 2007. 480 с.
19. Життя – це шанс культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vysocka.gromada.org.ua/news/1563176567/> (дата звернення 27.02.2021). – Назва з екрану.
20. Історія дозвілля: проблеми періодизації культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5592387/> (дата звернення 08.02.2021). – Назва з екрану.
21. Киселева Т.Г., Красильников Ю.Д. Сфера досуга в системе социальной защиты современной семьи. *Актуальные проблемы социальнокультурной деятельности*. Москва: Моск. гос. ун-т культуры, 2015. С. 48-55.
22. Кірсанов В.В. Теоретико-методологічні та методичні засади педагогічної діагностики організації дозвілля: монографія. Київ: Альтер-прес, 2006. 352 с.
23. Ключко Е.М. Историко-социологический подход в исследовании досуга. Москва: МГУКИ, 2000. С.35-43.

24. Книгоманія – 2020 культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vysocka.gromada.org.ua/news/1583939367/> (дата звернення 01.03.2021). – Назва з екрану.

25. Конспект лекцій з дисципліни «Основи менеджменту». Одеса: ОДЕУ, 2011

26. Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія вільного часу та дозвілля» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня зі спеціальності 054 «Соціологія» за освітньо-професійною програмою «Соціологія». Кам'янське: ДДТУ, 2017. 68 с.

27. Конституція України культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 02.03.2021). – Назва з екрану.

28. Культура у Вашому житті. *Науковий звіт соц. дослідження*. Семашко О.М., Суїменко Є.І., Цимбалюк Н.М. Київ: УЦКД, 2003. 183 с.

29. Культурно-дозвілєва діяльність у сучасному світі: кол. монографія / ред. кол.: Петрова І.В., Солоха Д.В., Ткач М.М., Олійник О.О. Київ: Ліра-К, 2017. 328 с.

30. Менеджмент організацій : *підручн.* Київ : Либідь, 2003. 448 с.

31. Мерзляк А. В., Ограньов Є. С. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017, вип. 1 (17)

32. Мескон М. Основы менеджмента. Москва: Дело, 1997

33. Народний музей історії села Висоцьк [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/visotskmuzeu> (дата звернення 19.03.2021). – Назва з екрану.

34. Нові моделі закладів дозвілля : концепції, проекти, реалізація. Київ: Нац. парламент. б-ка України. Інформцентр, 1994. 12 с.

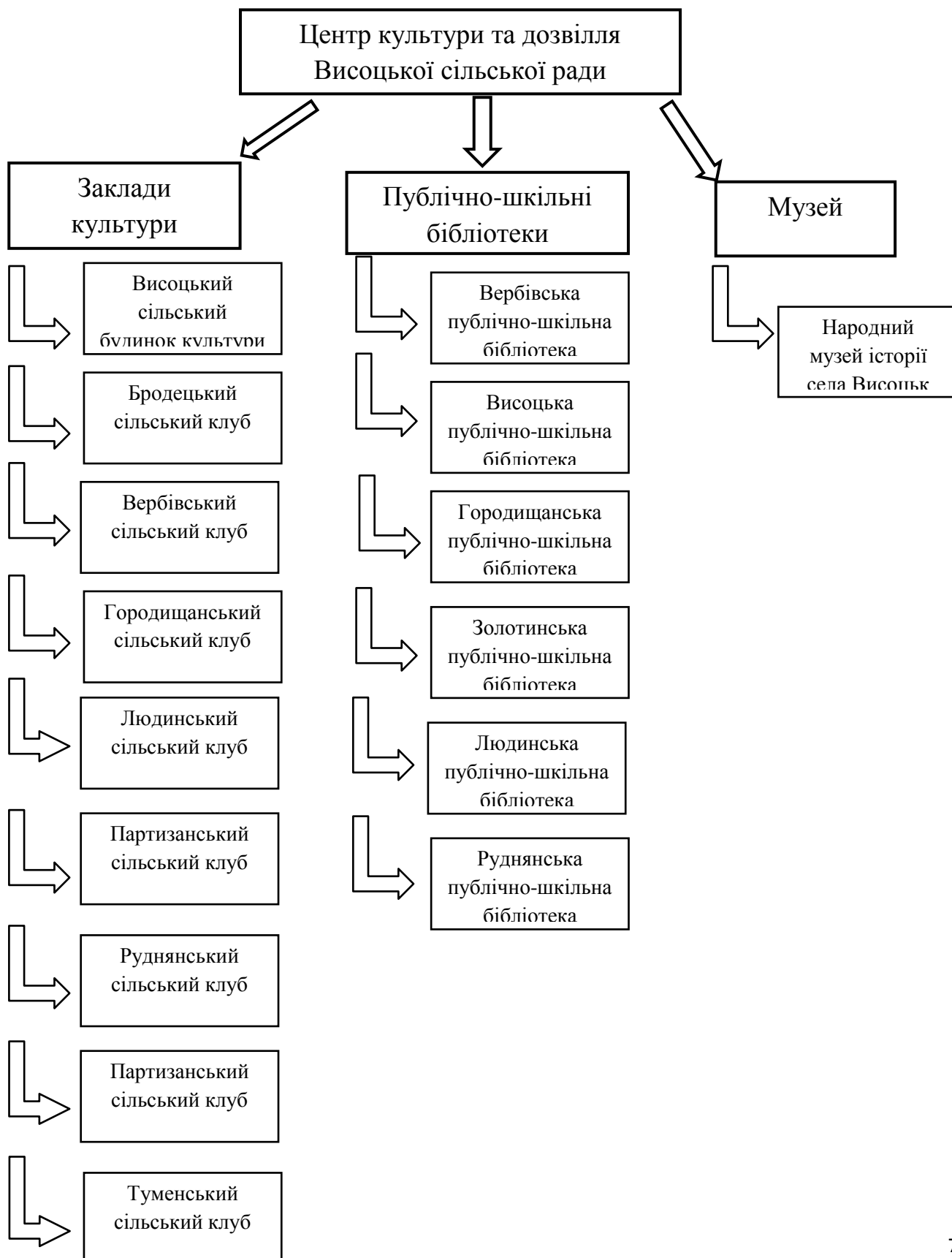
35. Новорічно-різдвяні піснеспіви – 2018 культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=x3C4bcv0wOw>. (дата звернення 03.03.2021). – Назва з екрану.

36. Ожегов С. Толковый словарь русского языка. Москва: Русс. яз., 1982. 816 с.
37. Панарин А. С. Стратегическая нестабильность XXI века [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.gramotey.com/?open_file=1269009380#ТОС_id1886582 (дата звернення 04.03.2021). – Назва з екрану.
38. Пича В.М. Свободное время: тенденции и проблемы развития: дисс. д-ра социол. наук. Український поліграфічний ін-т ім. І.Федорова. Львов, 1992. 353 с.
39. Постанова Кабінету Міністрів «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.03.2021). – Назва з екрану.
40. Районна Програма розвитку культури Дубровицького району на 2020 рік роботи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dubrrada.rv> (дата звернення 09.03.2021). – Назва з екрану.
41. Рішення сесії Висоцької сільської ради культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vysocka.gromada.org.ua/rishennya-sesii-silskoi-radi-1525254186/> (дата звернення 01.03.2021). – Назва з екрану.
42. Романова И.Е. Досуг как общечеловеческий феномен. Екатеринбург, 2005. 25 с.
43. Руліковський Е. Исторична довідка про містечко Висоцьк. *Із Словника географічного Королівства Польського та інших країв слов'янських*. Варшава. 1895 р., 325 с
44. Рябова Т.В. Организационно-педагогические факторы развития инфраструктуры культурно-досуговой сферы. Санкт-Петербург. гос. акад. культуры. СПб., 2006. 22 с.
45. Сенченко А.В. Матеріальна база дозвілля та її вплив на розвиток культурно-дозвільної діяльності (методологічні аспекти). Київ, 2015. 27 с.

46. Соколов А.В. Социально-культурная деятельность как учебный предмет и объект теории. *Вестник Моск. гос. ун-та культуры и искусств*. 2005. № 2. С.45-52.
47. Соціологія культури: навч. посіб. Львів: Новий Світ –2000, 2002. 334 с.
48. Стрельцов Ю.А. Социальная педагогика досуга: учеб. пособ. Москва: Моск. гос. ун-т культуры, 2006. 128 с.
49. Тлумачний словник Даля онлайн культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovardalja.net/> (дата звернення 28.03.2021). – Назва з екрану.
50. Управління культури і туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/upravlinnya-kulturi-i-turizmu> (дата звернення 19.03.2021). – Назва з екрану.
51. Управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cultrv.gov.ua/> (дата звернення 10.03.2021). – Назва з екрану.
52. Фестиваль «Новорічно-Різдвяні пісне співи» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://polissya.org/novorichno-rizdvyani-pisnespivi> (дата звернення 11.03.2021). – Назва з екрану.
53. Фіалкова Г. Єврейська книга пам'яті (Висоцьк) «Висоцьк Ізкар», 1963. 542 с
54. Цимбалюк Н.М. Дозвілля в Україні. Теоретичні та емпіричні аспекти: монографія. Київ: ДАКККіМ, 2003. 224 с.
55. Шевчук Л.Т., Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування: монографія. Київ: Децентралізація, 2018. 216 с.
56. Яременко О.А. Щодо визначення поняття масових заходів. Харків, 2006
57. Яцута Г.В. Висоцьк: із глибини віків до сьогодення. Вид. 2-ге, переробл. Рівне: Волинські обереги, 2009 р. 232 с + іл.
58. Інтерв'ю, проведені автором із представниками художніх колективів Висоцької ОТГ у вересні 2020 р.

ДОДАТКИ

Структура центру культури та дозвілля Висоцької сільської ради

Братське кладовище

Єврейське кладовище

Засідання літературно-мистецького об'єднання поетів Дубровиччини
«Журавлина» у Висоцькій публічно-шкільній бібліотеці»

Участь народного аматорського вокального ансамблю «Журбина»
Людинського сільського клубу у фестивалі сільських колективів аматорської
творчості «Таланти твої, Рівненщино!»

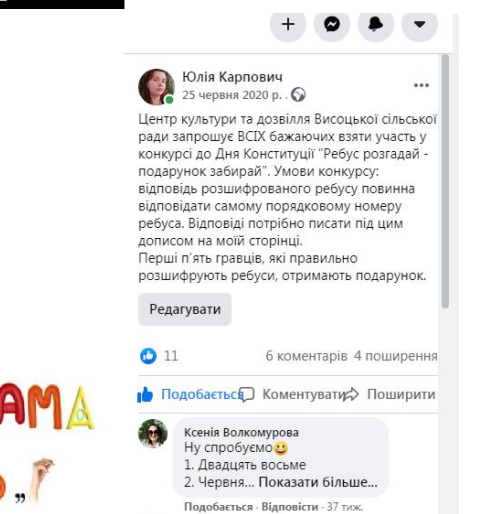
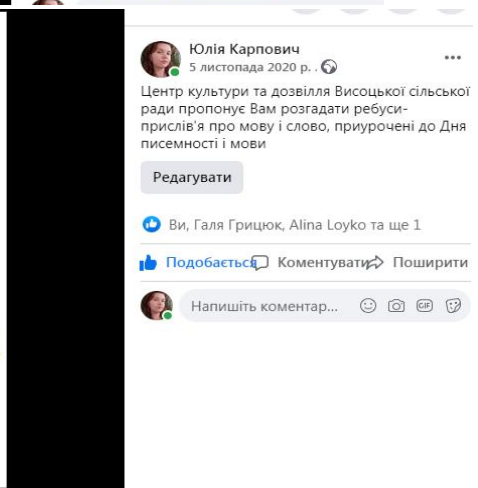
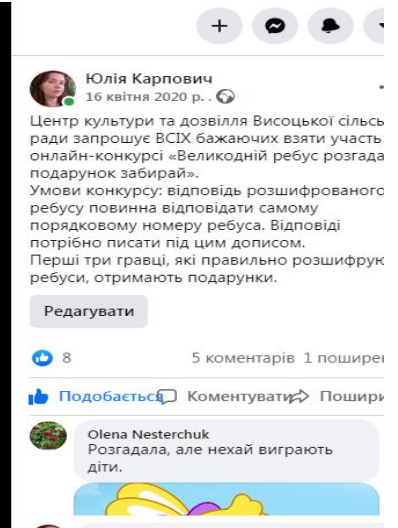
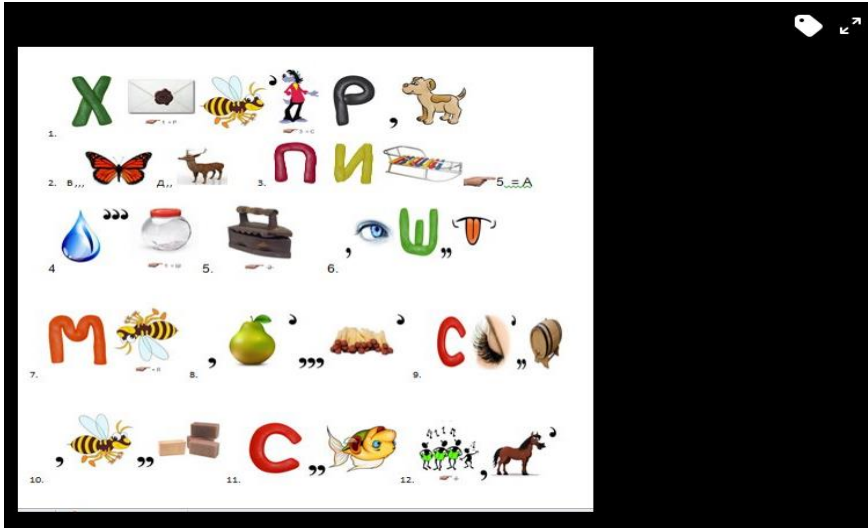

Участь народного аматорського вокального ансамблю «Журбина»
Людинського сільського клубу у фестивалі «Дубова ложка»

Додаток Ж

Скріншоти деяких онлайн-конкурсів, проведених під час карантину «Великодній ребус розгадай, подарунок забирай»; розгадати ребуси-прислів'я про мову і слово, приурочені до Дня писемності і мови; до Дня Конституції – «Ребус розгадай - подарунок забирай»

Подяка

**Карпович Юлії Вадимівні, директору центру
культури та дозвілля Висоцької сільської ради**

*за підтримку Вікімарафону
з написання статей до української Вікіпедії
26—30 січня 2019 року*

Голова Правління
ГО «Вікімедіа Україна»

Ілля Корнійко

wikimarathon.org.ua